ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2010

Μελέτες (Studies) / 3

Μακροοικονομικό περιβάλλον, ανισότητα και φτώχεια

Μια εμπειρική διερεύνηση για την επίδραση της οικονομικής μεγέθυνσης και της κοινωνικής προστασίας σε Ελλάδα και ΕΕ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΟΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Μακροοικονομικό περιβάλλον, ανισότητα και φτώχεια:

Μια εμπειρική διερεύνηση για την επίδραση της οικονομικής μεγέθυνσης και της κοινωνικής προστασίας σε Ελλάδα και ΕΕ

Μακροοικονομικό περιβάλλον, ανισότητα και φτώχεια:

Μια εμπειρική διερεύνηση για την επίδραση της οικονομικής μεγέθυνσης και της κοινωνικής προστασίας σε Ελλάδα και ΕΕ

Γιάννης Δαφέρμος
Χρίστος Παπαθεοδώρου

Δεκέμβριος 2010

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων

Εμμανουήλ Μπενάκη 71Α
106 81, Αθήνα
Τηλ. +30 2103327779
Fax +30 2103327770
www.ineobservatory.gr

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο
είναι των συγγραφέων και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη
τις θέσεις της ΓΣΕΕ.

Επιμέλεια εξωφύλλου: Βάσω Αβραμοπούλου

Γλωσσική επιμέλεια – Διορθώσεις: Γιώτα Γ. Χρόνη

Φωτογραφία εξωφύλλου: www.shutterstock.com

Ηλεκτρονική σελιδοποίηση: Γιάννης Παπαδημητρόπουλος

Εκτύπωση – Παραγωγή: ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ

© ΙΝΕ ΓΣΕΕ
ISBN: 978-960-7402-52-3

Η παρούσα έρευνα χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007-2013.

Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων

Το Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ αποτελεί έναν χώρο έρευνας και δράσης που απευθύνεται στους εργαζομένους, στην ακαδημαϊκή κοινότητα, στους φορείς χάραξης πολιτικής και στο σύνολο των πολιτών. Στόχος του είναι να προσφέρει επιστημονικά τεκμηριωμένες αναλύσεις για μια σειρά κοινωνικών και οικονομικών ζητημάτων που βρίσκονται στο επίκεντρο της τρέχουσας συγκυρίας και που έχουν άμεση σχέση με τα συμφέροντα του κόσμου της εργασίας. Το Παρατηρητήριο είναι σημείο συνάντησης και δημιουργικού διαλόγου πληθώρας ερευνητών, με απώτερο στόχο την ανάδειξη διαστάσεων των σύγχρονων οικονομικών και κοινωνικών φαινομένων που έχουν ιδιαίτερη αξία για την οπτική των εργαζομένων και των συνδικάτων. Παράλληλα, η ερευνητική του δραστηριότητα εντάσσεται σε μια ευρύτερη προσπάθεια καταγραφής πολιτικών που δύνανται να συνεισφέρουν με ουσιαστικό τρόπο στην επίλυση των σημαντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει στην τρέχουσα περίοδο ο κόσμος της εργασίας.

Η δραστηριότητα του Παρατηρητηρίου επικεντρώνεται σε τρεις βασικούς τομείς: α) στην οικονομία και την ανάπτυξη, β) στο κοινωνικό κράτος και το μέλλον της εργασίας και γ) στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού σε περιβάλλον δημοκρατίας και ισότητας. Ο πρώτος τομέας αφορά τα αίτια και τις επιπτώσεις της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, τις σύγχρονες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει ο δημόσιος τομέας και η δημοσιονομική πολιτική στην Ελλάδα, καθώς και τις αλλαγές που είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθούν στο αναπτυξιακό πρότυπο της χώρας. Ο δεύτερος τομέας αναφέρεται στην ασκούμενη κοινωνική πολιτική, στα ζητήματα της φτώχειας και των ανισοτήτων, στις εργασιακές σχέσεις και στο θεσμικό πλαίσιο των αγορών εργασίας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνει στην ανάλυση της τρέχουσας συγκυρίας και στην αποδόμηση που επιχειρείται σε μια σειρά δικαιω-

μάτων και κατακτήσεων των εργαζομένων. Τέλος, ο τρίτος τομέας επικεντρώνεται σε θέματα που αφορούν την εκπαίδευση και την κατάρτιση των εργαζομένων, τις ποιοτικές και ποσοτικές διαστάσεις της ανεργίας, τον κοινωνικό αποκλεισμό και το ρατσισμό που βιώνει σημαντική μερίδα των εργαζομένων και των ανέργων στη χώρα.

Είναι προφανές ότι οι τρεις προαναφερθέντες τομείς έχουν επικαλύψεις μεταξύ τους. Μέσα από τα κείμενά του το Παρατηρητήριο επιδιώκει να αναδείξει αυτές τις επικαλύψεις και να φέρει στην επιφάνεια τα οφέλη που μπορεί να προκύψουν από την πολύπλευρη ανάλυση των σύγχρονων οικονομικών και κοινωνικών φαινομένων. Στο πλαίσιο της προσπάθειας που επιχειρείται, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική η κατάθεση παρατηρήσεων, προτάσεων αλλά και εναλλακτικών προσεγγίσεων από όσους και όσες επιθυμούν να συνεισφέρουν στην ερευνητική δραστηριότητα του Παρατηρητηρίου.

Γιάννης Παναγόπουλος
Πρόεδρος ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Περιεχόμενα

1	Εισαγωγή	9
2	Μεταβλητές και μεθοδολογία	11
3	Δεδομένα	19
4	Αποτελέσματα	27
5	Συμπεράσματα	39
	Βιβλιογραφία	43

1. Εισαγωγή

Η κατανόηση και η ερμηνεία των φαινομένων της φτώχειας και της εισοδηματικής ανισότητας στις σύγχρονες ανεπτυγμένες κοινωνίες αποτελεί τις τελευταίες δεκαετίες αντικείμενο έντονης αντιπαράθεσης στον δημόσιο και ακαδημαϊκό διάλογο. Στο πλαίσιο διαφορετικών θεωρητικών παραδειγμάτων, έχουν χρησιμοποιηθεί ποικίλες εναλλακτικές προσεγγίσεις προκειμένου να διαφωτίσουν τους μηχανισμούς μέσω των οποίων δημιουργούνται, αναπτύσσονται και συντηρούνται τα εν λόγω φαινόμενα.[1] Παράλληλα, η σημαντική αύξηση των διαθέσιμων πληροφοριών και των κατάλληλων στατιστικών δεδομένων, κυρίως τις τελευταίες δύο δεκαετίες, δημιούργησε τις προϋποθέσεις για τη συστηματικότερη εμπειρική διερεύνηση των διαφόρων θεωρητικών επιχειρημάτων στο χώρο αυτό. Οι εμπειρικές μελέτες έχουν ήδη επισημάνει ορισμένους προσδιοριστικούς παράγοντες της φτώχειας και της ανισότητας τόσο σε μίκρο όσο και σε μάκρο επίπεδο. Οι μικροαναλύσεις έχουν επικεντρωθεί σε χαρακτηριστικά των ατόμων ή των νοικοκυριών που ερμηνεύουν την ανισότητα και τη φτώχεια, ενώ οι μακροπροσεγγίσεις έχουν εστιαστεί κυρίως σε μακροοικονομικές και άλλες μεταβλητές που μπορούν να εξηγήσουν τα διαφορετικά επίπεδα φτώχειας και ανισότητας μεταξύ χωρών ή/και χρονικών περιόδων.

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να συμβάλει στην περαιτέρω εμπειρική διερεύνηση των φαινομένων της φτώχειας και της ανισότητας σε μάκρο επίπεδο για τις χώρες της ΕΕ. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη διερεύνηση της υπόθεσης για τη σχέση ανάμεσα στην οικονομική μεγέθυνση και στα φαινόμενα της φτώχειας και της ανισότητας, αναπτύσσοντας μια οικονομετρική ανάλυση για 14 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) την περίοδο 1994-2007. Η ανάλυση συνεπώς επικεντρώνεται στην εξέταση της ερμηνευτικής ικανότητας της οικονομι-

1. Βλ. μεταξύ άλλων την επισκόπηση της βιβλιογραφίας στο Παπαθεοδώρου κ.ά. (2010).

κής μεγέθυνσης, ενώ με ιδιαίτερη έμφαση εξετάζεται και ο ρόλος των παρεμβάσεων του κράτους πρόνοιας. Παράλληλα, διερευνάται η επίδραση που πιθανόν να έχουν στη φτώχεια και την ανισότητα οι συνθήκες και οι θεσμοί στην αγορά εργασίας.

Η δομή της υπόλοιπης μελέτης έχει ως εξής: Στην επόμενη ενότητα περιγράφονται οι εξαρτημένες και ανεξάρτητες μεταβλητές που χρησιμοποιούνται και παρουσιάζεται η οικονομετρική μεθοδολογία που εφαρμόζεται. Στην τρίτη ενότητα περιγράφονται τα δεδομένα που αξιοποιούνται στην ανάλυση και σχολιάζονται ορισμένες βασικές περιγραφικές στατιστικές. Τα αποτελέσματα της οικονομετρικής επεξεργασίας παρουσιάζονται στην τέταρτη ενότητα, όπου με τη χρήση τεχνικών panel διερευνάται η σχέση της φτώχειας και της ανισότητας με μια σειρά μακροοικονομικών και άλλων μεταβλητών. Η μελέτη ολοκληρώνεται με τη σύνοψη των κυριότερων συμπερασμάτων στην πέμπτη ενότητα.

2. Μεταβλητές και μεθοδολογία

Στα οικονομετρικά μας υποδείγματα η εισοδηματική ανισότητα προσδιορίζεται με βάση το δείκτη *Gini*, ο οποίος έχει εύρος τιμών από 0 (πλήρης ισότητα) έως 1 (πλήρης ανισότητα).[2] Ως δείκτης ο *Gini* είναι περισσότερο ευαίσθητος σε μεταβιβάσεις που πραγματοποιούνται στο μέσο της εισοδηματικής κατανομής και όχι τόσο σε μεταβιβάσεις που γίνονται στα χαμηλά ή στα υψηλά εισοδήματα.[3] Ο συγκεκριμένος δείκτης επιλέχθηκε κυρίως λόγω του ότι είναι εύκολα κατανοητός και ερμηνεύσιμος, καθώς επίσης διότι έχει χρησιμοποιηθεί ευρύτατα σε παρόμοιες οικονομετρικές μελέτες. Συνεπώς η υιοθέτησή του επιτρέπει στα αποτελέσματα της ανάλυσής μας να είναι πιο εύκολα συγκρίσιμα με τα ευρήματα άλλων ερευνών.

Αναφορικά με τη φτώχεια, οι αναλύσεις μας βασίζονται στον ευρέως διαδεδομένο ορισμό της σχετικής φτώχειας, σύμφωνα με τον οποίο ένα νοικοκυριό (ή

2. Ο *Gini* ορίζεται ως $Gini = (1/2n^2\bar{y})\sum_{i=1}^{n}\sum_{j=1}^{n}\left|y_i - y_j\right|$, όπου n είναι ο αριθμός των ατόμων (ή των νοικοκυριών) του υπό εξέταση πληθυσμού, y το διαθέσιμο εισόδημα και ȳ το μέσο διαθέσιμο εισόδημα.

3. Κάθε δείκτης μέτρησης της ανισότητας παρουσιάζει διαφορετική ευαισθησία σε μεταβιβάσεις που γίνονται σε διαφορετικά τμήματα της κατανομής και, κατά συνέπεια, αντιπροσωπεύει μια διαφορετική συνάρτηση κοινωνικής ευημερίας. Από τους βασικούς δείκτες για τη μέτρηση της εισοδηματικής ανισότητας το *Τετράγωνο του συντελεστή μεταβλητότητας* (C^2) εμφανίζει τη μεγαλύτερη ευαισθησία στις μεταβιβάσεις που λαμβάνουν χώρα στα υψηλά εισοδήματα, ενώ η *Μέση απόκλιση λογαρίθμων* (L) παρουσιάζει τη μεγαλύτερη ευαισθησία στις μεταβιβάσεις που γίνονται στα χαμηλά εισοδήματα. Επίσης, στο δείκτη *Atkinson* όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή του συντελεστή ε τόσο μεγαλύτερη είναι η ευαισθησία του δείκτη σε διαφορές που υπάρχουν στα χαμηλότερα εισοδήματα. Για περισσότερο λεπτομερή ανάλυση των δεικτών ανισότητας και των ιδιοτήτων τους βλ. μεταξύ άλλων Atkinson and Bourguignon (2000), Cowell (1995), Lambert (1993).

άτομο) θεωρείται φτωχό όταν το εισόδημά του είναι χαμηλότερο από το 60% του διάμεσου διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος των κατοίκων της χώρας στην οποία ζει.[4] Αξίζει να σημειωθεί ότι ο ορισμός αυτός βρίσκεται στο επίκεντρο των επίσημων στατιστικών της Eurostat για τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών,[5] γεγονός το οποίο αυξάνει σε σημαντικό βαθμό τη συγκρισιμότητα των αποτελεσμάτων μας.

Ο δείκτης *Gini* και το ποσοστό φτώχειας αποτελούν τις εξαρτημένες μεταβλητές των οικονομετρικών υποδειγμάτων που αναπτύσσονται παρακάτω. Ως προσδιοριστικοί παράγοντες για την ερμηνεία αυτών των μεταβλητών χρησιμοποιούνται το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η ανεργία, οι θεσμοί στην αγορά εργασίας και οι μεταβλητές που αφορούν το κράτος πρόνοιας. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αποτελεί βασική ερμηνευτική μεταβλητή στις αναλύσεις μας. Η ενσωμάτωση της εν λόγω μεταβλητής έχει στόχο τον έλεγχο της υπόθεσης ότι οι διαφοροποιήσεις και οι μεταβολές στο ΑΕΠ των οικονομιών της ΕΕ δύνανται να ερμηνεύσουν σε σημαντικό βαθμό τις διαστρωματικές και διαχρονικές διαφοροποιήσεις και μεταβολές στην ανισότητα και τη φτώχεια.[6] Επιδίωξή μας είναι να προσδιορίσουμε την ερμηνευτική ικανότητα της συγκεκριμένης μεταβλητής και τη σχετική της σημασία σε αντιπαράθεση με τους υπόλοιπους προσδιοριστικούς παράγοντες που χρησιμοποιούνται στα οικονομετρικά μας υποδείγματα.[7] Κάτι τέτοιο θα μας επιτρέψει να εκτιμήσουμε συνολικά την άποψη που κυριαρχεί στον σύγχρονο δημόσιο και ακαδημαϊκό διάλογο, σύμφωνα με την οποία η οικονομική μεγέθυνση πρέπει να

4. Για τη σύγκριση των εισοδημάτων ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με διαφορετικό μέγεθος και σύνθεση, όπως και για τον υπολογισμό των σχετικών δεικτών φτώχειας και ανισότητας, χρησιμοποιείται η τροποποιημένη κλίμακα ισοδυναμίας του ΟΟΣΑ. Σύμφωνα με αυτή την κλίμακα, το πρώτο μέλος του νοικοκυριού σταθμίζεται με 1, κάθε επιπλέον ενήλικας με 0,5 και κάθε παιδί με 0,3.

5. Βλ., για παράδειγμα, Eurostat (2010).

6. Για μια αναλυτικότερη παρουσίαση της υπόθεσης αυτής και της σχετικής συζήτησης βλ. Παπαθεοδώρου κ.ά. (2010).

7. Ορισμένες ενδεικτικές μελέτες που έχουν εξετάσει σε διαστρωματικό επίπεδο το ρόλο της οικονομικής μεγέθυνσης στη μείωση της ανισότητας ή/και της φτώχειας είναι αυτές των Dollar and Kraay (2002), Brady (2003), Volscho (2004), Tam (2008) και Caminada et al. (2010). Για εκτενέστερη αναφορά στη σχετική εμπειρική βιβλιογραφία βλ. Παπαθεοδώρου κ.ά. (2010).

βρίσκεται στο επίκεντρο των πολιτικών που στοχεύουν στην καταπολέμηση της φτώχειας και στη μείωση της ανισότητας.

Το ποσοστό ανεργίας χρησιμοποιείται στις αναλύσεις μας προκειμένου να ελεγχθεί ο ρόλος που πιθανόν έχει η αύξηση της απασχόλησης στην αντιμετώπιση των φαινομένων της εισοδηματικής ανισότητας και της φτώχειας.[8] Δεδομένου ότι η μείωση της ανεργίας μπορεί να επιφέρει αυξήσεις στο συνολικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, είναι λογικό να αναμένεται θετική συσχέτιση μεταξύ ανεργίας και εισοδηματικής ανισότητας, όπως και μεταξύ ανεργίας και φτώχειας. Θα πρέπει όμως να επισημανθεί ότι πολλές φορές η μείωση της ανεργίας μπορεί να μην έχει σημαντικά θετικές αναδιανεμητικές επιδράσεις. Κάτι τέτοιο αναμένεται, λόγου χάρη, όταν οι νέες θέσεις απασχόλησης καταλαμβάνονται από άτομα τα οποία κατά την πλειονότητά τους δεν ανήκουν στα κατώτερα εισοδηματικά κλιμάκια, όταν οι νέες θέσεις απασχόλησης αφορούν εργασίες με μειωμένο ωράριο (part-time) ή όταν ο μισθός των εργαζομένων –και κυρίως ο κατώτατος– βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα.

Είναι χαρακτηριστικό πάντως ότι στην κυρίαρχη ρητορεία, τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο, η φτώχεια συνδέεται στενά με την ανεργία. Ωστόσο, η τελευταία θεωρείται ότι είναι συνέπεια της ανικανότητας των ατόμων να συμμετάσχουν με επαρκή προσόντα στην αγορά εργασίας και όχι παραγόντων όπως, λόγου χάρη, η ασκούμενη μακροοικονομική πολιτική.[9] Επίσης, εκτιμάται ότι η ανεργία προέρχεται σε μεγάλο βαθμό από την «ακαμψία» των θεσμών στην αγορά εργασίας, η οποία αυξάνει το κόστος εργασίας και δεν επιτρέπει την ύπαρξη πιο ευέλικτων μορφών απασχόλησης (βλ., για παράδειγμα, IMF, 2003 και Nickel et al., 2005). Ως αποτέλεσμα της συγκεκριμένης αντίληψης, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε «ενεργητικές» πολιτικές απασχόλησης, οι οποίες θεωρείται ότι μπορούν να συνεισφέρουν στο να βελτιωθούν τα ατομικά προσόντα των ανέργων, όπως και στο να μειωθεί η διαρθρωτική ανεργία. Παράλληλα, προωθούνται πολιτικές

8. Παρόμοιες οικονομετρικές μελέτες της φτώχειας και της ανισότητας, οι οποίες χρησιμοποιούν τη συγκεκριμένη μεταβλητή στις παλινδρομήσεις τους, είναι μεταξύ άλλων αυτές των Brady (2003, 2005), Moller et al. (2003) και Checchi and García-Peñalosa (2008).

9. Βλ., λόγου χάρη, τα *Joint Reports on Social Protection and Social Inclusion* καθώς και τα αντίστοιχα *National Reports* (http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/joint_reports_en.htm#2008).

για την «απορρύθμιση» στην αγορά εργασίας, προκειμένου να αυξηθεί η ζήτηση για εργασία και συνεπώς να μειωθούν η φτώχεια και η ανισότητα.

Αναφορικά με τα εν λόγω επιχειρήματα, είναι σημαντικό να γίνουν δύο επισημάνσεις: Πρώτον, η ευνοϊκή επίδραση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας και την απασχόληση έχει αμφισβητηθεί σε μεγάλο βαθμό τόσο στη βάση θεωρητικών όσο και στη βάση εμπειρικών επιχειρημάτων (βλ. ενδεικτικά Rowthorn, 1999, Baker et al., 2005 και Stockhammer and Klär, 2010). Δεύτερον, η ίδια η «απορρύθμιση» των θεσμών στην αγορά εργασίας μπορεί να έχει άμεσες δυσμενείς αναδιανεμητικές επιπτώσεις. Στην παρούσα μελέτη δεν εξετάζεται η σχέση των θεσμών στην αγορά εργασίας με την ανεργία. Εντούτοις, διερευνώνται οι αναδιανεμητικές επιδράσεις των εν λόγω θεσμών με στόχο να ελεγχθεί το κατά πόσο μια πιο ευέλικτη αγορά εργασίας είναι ικανή να μειώσει τις εισοδηματικές ανισότητες μέσω της μείωσης της ανεργίας (όπως υποστηρίζεται από την κυρίαρχη ρητορεία) ή να τις αυξήσει τόσο με τη μείωση των μισθών και των επιδομάτων όσο και με την προώθηση ευέλικτων μορφών απασχόλησης.[10] Οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο της συγκεκριμένης υπόθεσης είναι το ποσοστό συμμετοχής των εργαζομένων σε συνδικάτα, ο δείκτης του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) για την αυστηρότητα στην προστασία της απασχόλησης και το ποσοστό αναπλήρωσης του μισθού των ανέργων από τα κοινωνικά επιδόματα.

Μία άλλη ομάδα μεταβλητών που ενσωματώνονται στις παλινδρομήσεις μας –και στις οποίες μεταβλητές δίνεται ιδιαίτερη έμφαση– αφορούν τον αναδιανεμητικό ρόλο του κοινωνικού κράτους, δηλαδή την επίδραση που έχει στη διανομή του εισοδήματος κάθε χώρας ο ιδιαίτερος τρόπος οργάνωσης του συστήματος κοινωνικής προστασίας. Οι ερμηνευτικές μεταβλητές που χρησιμοποιούνται στην ανάλυση για να ελέγξουμε την υπόθεση αυτή περιλαμβάνουν το σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, τις συντάξεις ως ποσοστό του ΑΕΠ, τις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις (εκτός συντάξεων) σε χρήμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, καθώς και το μερίδιο των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων στο σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων (σε χρήμα). Η επιλογή

10. Οι αναδιανεμητικές επιδράσεις των θεσμών στην αγορά εργασίας έχουν βρεθεί στο επίκεντρο πρόσφατων εμπειρικών μελετών (βλ. ενδεικτικά Checchi and García-Peñalosa, 2008 και Calderón and Chong, 2009).

της χρήσης των μεταβιβάσεων σε χρήμα οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι οι δείκτες ανισότητας και φτώχειας υπολογίζονται με βάση το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Κατά συνέπεια, οι μεταβιβάσεις σε είδος δεν αναμένεται να εμφανίζουν άμεση σχέση με τα υπό εξέταση μεγέθη, τουλάχιστον όχι με τον τρόπο που αυτά μετρώνται από τους δείκτες που έχουν επιλεγεί για την ανάλυσή μας. Δεν θα πρέπει όμως να υποτιμάται η σημασία των παροχών σε είδος στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Τα διαθέσιμα δεδομένα συνηγορούν υπέρ του ότι η ενσωμάτωση των παροχών σε είδος ενδεχομένως να κάνει ακόμη πιο έντονες τις παρατηρούμενες αντιθέσεις στο επίπεδο διαβίωσης μεταξύ των πληθυσμών στις χώρες της ΕΕ, δεδομένου ότι οι χώρες που εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα φτώχειας και ανισότητας είναι εκείνες που έχουν αναπτύξει συστήματα κοινωνικής προστασίας με πιο γενναιόδωρες παροχές σε είδος.

Επιπρόσθετα, προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι πιθανές διαφορετικές επιπτώσεις των συστημάτων κοινωνικής προστασίας στην ένταση της φτώχειας και της ανισότητας, οι υπό μελέτη χώρες ομαδοποιούνται σύμφωνα με τον τύπο κοινωνικού κράτους που τις χαρακτηρίζει. Η ομαδοποίηση αυτή ακολουθεί εκείνη που υιοθετήθηκε από τους Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2004, 2005)· στηρίζεται δε στο έργο του Esping-Andersen (1990) για τη διάκριση μεταξύ των σοσιαλδημοκρατικών, των συντηρητικών-κορπορατιστικών και των φιλελεύθερων καθεστώτων ευημερίας, καθώς και στη σχετική συζήτηση για το εάν οι χώρες της νοτίου Ευρώπης (Ιταλία, Ελλάδα, Ισπανία και Πορτογαλία) ανταποκρίνονται σε ένα διακριτό μοντέλο κοινωνικής προστασίας (βλ. μεταξύ άλλων Ferrera, 1996, Leibfried, 1992, Petmesidou, 1996 και Ματσαγγάνης, 1999).[11] Στις σχετικές παλινδρομήσεις, ο ρόλος των συστημάτων κοινωνικής προστασίας ενσωματώνεται μέσω ψευδομεταβλητών.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι έως τώρα η διερεύνηση του ρόλου των κοινωνικών μεταβιβάσεων και του κράτους πρόνοιας στην αντιμετώπιση των φαινομένων της φτώχειας και της εισοδηματικής ανισότητας δεν έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό τις σχετικές μακροοικονομετρικές αναλύσεις.[12] Ωστόσο, αναλύ-

11. Για μια συνοπτική περιγραφή των βασικών χαρακτηριστικών των καθεστώτων ευημερίας βλ. μεταξύ άλλων Παπαθεοδώρου και Δαφέρμος (2010).

12. Μερικές εξαιρέσεις είναι οι μελέτες των Moller et al. (2003), Brady (2005) και Caminada et al. (2010).

σεις που βασίζονται σε επεξεργασία μικροδεδομένων στο πλαίσιο της ΕΕ έχουν δείξει ότι οι κοινωνικές μεταβιβάσεις (και ιδιαίτερα οι λοιπές, εκτός συντάξεων, μεταβιβάσεις) έχουν πολύ σημαντικές αναδιανεμητικές επιδράσεις και δύνανται να ερμηνεύσουν σε μεγάλο βαθμό τις διαφοροποιήσεις στο επίπεδο της φτώχειας και της εισοδηματικής ανισότητας που υπάρχουν μεταξύ των χωρών της ΕΕ.[13] Για το λόγο αυτό, στις αναλύσεις που ακολουθούν δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην εξέταση της ερμηνευτικής ικανότητας των μεταβλητών που αφορούν το κράτος πρόνοιας, έτσι ώστε να εξεταστεί κατά πόσο ο ρόλος τους επιβεβαιώνεται και σε μακροεπίπεδο.

Η οικονομετρική μεθοδολογία που εφαρμόζεται στη παρούσα μελέτη[14] βασίζεται στην τεχνική των panel, η οποία ενδείκνυται για την ανάλυση δεδομένων που περιέχουν τόσο διαστρωματικά όσο και διαχρονικά στοιχεία.[15] Συγκεκριμένα, χρησιμοποιούνται δύο οικονομετρικά υποδείγματα. Το πρώτο υπόδειγμα αφορά την ερμηνεία της εισοδηματικής ανισότητας:

$$gini_{it} = a_0 + \sum_{j=1}^{\kappa} a_j \cdot x_{itj} + c_i + e_{it} \qquad (1)$$

όπου gini_{it} είναι ο δείκτης *Gini* στη χώρα i το έτος t, x_j είναι οι ερμηνευτικές μεταβλητές (κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ανεργία, μεταβλητές για κράτος πρόνοιας και θεσμούς στην αγορά εργασίας), k ο αριθμός των ερμηνευτικών μεταβλητών στην εκάστοτε παλινδρόμηση και e_{it} ο διαταρακτικός όρος που θεωρείται ότι ακολουθεί την κανονική κατανομή. Ο όρος c_i εκφράζει μία σταθερά η οποία εμπεριέχει όλους τους παράγοντες που επηρεάζουν την εξαρτημένη μεταβλητή και παραμένουν σταθεροί στο πέρασμα του χρόνου. Ουσιαστικά, συνδέεται με μη παρατηρούμενες επιδράσεις που οφείλονται στην ιδιοσυγκρασία κάθε χώρας. Το δεύτερο υπόδειγμα αναφέρεται στην ερμηνεία του ποσοστού φτώχειας:

$$pov_{it} = b_0 + \sum_{j=1}^{\kappa} b_j \cdot x_{itj} + d_i + u_{it} \qquad (2)$$

όπου pov_{it} είναι το ποσοστό στη χώρα i το έτος t, d_i είναι ο σταθερός όρος που σχετίζεται με την ιδιοσυγκρασία κάθε χώρας και u_{it} ο διαταρακτικός όρος.

13. Βλ. Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2004, 2005), Caminada et al. (2010), Eurostat (2010), Παπαθεοδώρου κ.ά. (2008) και Παπαθεοδώρου και Δαφέρμος (2010).
14. Για την επεξεργασία των στοιχείων έγινε χρήση του οικονομετρικού πακέτου Stata.
15. Για μια αναλυτική παρουσίαση της τεχνικής των panel βλ. Wooldridge (2002).

Όπως είναι γνωστό, τα παραπάνω οικονομετρικά υποδείγματα δεν είναι ορθό να εκτιμηθούν με τη μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων (OLS), είτε λόγω της πιθανής συσχέτισης μεταξύ των όρων c_i, d_i και των μεταβλητών x_{itj} είτε λόγω της ύπαρξης αυτοσυσχέτισης. Στο πλαίσιο αυτό ενδείκνυται, μεταξύ άλλων, η χρήση της μεθοδολογίας των fixed effects και των random effects, που λαμβάνουν υπόψη τα εν λόγω οικονομετρικά προβλήματα.[16] Μεταξύ αυτών των δύο τεχνικών στις αρχικές μας παλινδρομήσεις επιλέγεται η εφαρμογή αυτής των fixed effects για δύο λόγους· πρώτον, διότι στη συγκεκριμένη ανάλυση χρησιμοποιούμε 14 συγκεκριμένες χώρες της ΕΕ και όχι κάποιο τυχαίο δείγμα χωρών ενός ευρύτερου συνόλου. Συνεπώς, θεωρείται πιο ορθό να υιοθετηθεί η υπόθεση ότι οι όροι c_i και d_i αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες χώρες και όχι ότι κατανέμονται τυχαία (βλ. Wooldridge, 2006, p. 498). Δεύτερον, γιατί η εφαρμογή του Hausman test κατέδειξε ότι στις περισσότερες παλινδρομήσεις η μεθοδολογία των random effects παράγει λιγότερο συνεπή αποτελέσματα σε σχέση με αυτή των fixed effects. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι στις αναλύσεις μας η τεχνική των fixed effects εφαρμόζεται κάνοντας την αντίστοιχη διόρθωση για τα τυπικά σφάλματα, έτσι ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της ετεροσκεδαστικότητας που εντοπίστηκε στην πλειονότητα των υπό μελέτη παλινδρομήσεων.[17]

Αφού παρουσιαστούν τα αποτελέσματα τα οποία προκύπτουν από τη χρήση της μεθοδολογίας των fixed effects, στη συνέχεια παρατίθενται και οι εκτιμήσεις των μοντέλων που προκύπτουν εφαρμόζοντας τη μεθοδολογία του feasible GLS (Generalized Least Squares). Η συγκεκριμένη μεθοδολογία διορθώνει το πρόβλημα της αυτοσυσχέτισης που εντοπίζεται στις περισσότερες από τις παλινδρομήσεις μας.[18] Παραθέτοντας τα αποτελέσματα από τη χρήση και των δύο τεχνι-

16. Οι δύο μεθοδολογίες διαφέρουν ουσιαστικά ως προς την υπόθεση που υιοθετούν αναφορικά με τη συμπεριφορά των όρων c_i και d_i. Στη μεθοδολογία των fixed effects οι όροι αυτοί θεωρείται ότι συσχετίζονται με τις ανεξάρτητες μεταβλητές. Αντίθετα, στη μεθοδολογία των random effects υιοθετείται η υπόθεση ότι οι εν λόγω όροι κατανέμονται με βάση την κανονική κατανομή και δεν συσχετίζονται με τις ανεξάρτητες μεταβλητές.

17. Για τον έλεγχο της ετεροσκεδαστικότητας χρησιμοποιείται μία τροποποιημένη στατιστική Wald για τα fixed effects μοντέλα (βλ. Baum, 2001).

18. Για τον έλεγχο της αυτοσυσχέτισης γίνεται χρήση ενός τεστ που έχει προταθεί από τον Wooldridge (2002) για τα panel data. Βλ. επίσης Drukker (2003).

κών μπορούμε να διαπιστώσουμε κατά πόσο τα βασικά μας αποτελέσματα είναι επιρρεπή σε οικονομετρικά προβλήματα ή σε τροποποιήσεις των υπό χρήση οικονομετρικών τεχνικών.

3. Δεδομένα

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται σε 14 χώρες της ΕΕ την περίοδο 1994-2007. Οι χώρες που έχουν επιλεγεί συγκροτούν την ΕΕ-15, με το Λουξεμβούργο να είναι η μόνη χώρα που δεν περιλαμβάνεται, αφού το υψηλό κατά κεφαλήν του ΑΕΠ χαρακτηρίζεται ως ακραία τιμή (outlier)· συνεπώς, η ενσωμάτωσή της εν λόγω χώρας στις παλινδρομήσεις μας θα συσκότιζε τα αποτελέσματα των αναλύσεων.[19] Τα δεδομένα για το ποσοστό φτώχειας και το δείκτη *Gini* προέρχονται από τον ιστότοπο της Eurostat.[20] Η Eurostat υπολογίζει τους εν λόγω δείκτες κάνοντας χρήση των μικροδεδομένων από τις έρευνες Ευρωπαϊκού Πάνελ Νοικοκυριών (ECHP) και Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC).[21] Πρόκειται για επαναλαμβανόμενες έρευνες (panel) στο ίδιο δείγμα νοικοκυριών, οι οποίες σχεδιάστηκαν ειδικά για την παραγωγή κατάλληλων και συγκρίσιμων δεδομένων για τη διερεύνηση των συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών στις χώρες της ΕΕ. Η ECHP διενεργήθηκε την περίοδο 1994-2001, ενώ η EU-SILC ξεκίνησε το 2003, με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία να αναφέρονται στην έρευνα του 2008. Πρέπει να επισημανθεί ότι οι εν λόγω έρευνες έχουν ως σημείο αναφοράς τα εισοδήματα του εκάστοτε προηγούμενου έτους. Η διαθεσιμότητα στοιχείων λοιπόν για τις έρευνες της περιόδου 1995-2008 (οι έρευνες του 1994 δεν δίνουν συγκρίσιμα αποτελέσματα) συνεπάγεται ότι οι δείκτες φτώχειας και ανισότητας αφορούν

19. Οι χώρες είναι οι εξής: Δανία, Σουηδία, Φινλανδία, Ολλανδία, Αυστρία, Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα και Πορτογαλία.
20. http://epp.eurostat.ec.europa.eu.
21. Για τους υπολογισμούς των δεικτών ανισότητας και φτώχειας η Eurostat χρησιμοποιεί το ισοδύναμο εισόδημα των ατόμων με βάση την τροποποιημένη κλίμακα ισοδυναμίας του ΟΟΣΑ (βλ. υποσημείωση 4).

τα έτη 1994-2007. Η χρονική περίοδος στην οποία επικεντρώνεται η οικονομετρική μας διερεύνηση έχει επιλεγεί με βάση τη συγκεκριμένη διαθεσιμότητα των στοιχείων.

Αναφορικά με τις ερμηνευτικές μεταβλητές που έχουν ενσωματωθεί στα υποδείγματά μας, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ που χρησιμοποιείται προέρχεται από τη βάση δεδομένων της Eurostat· για λόγους συγκρισιμότητας αυτό είναι εκφρασμένο σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (PPS), οι οποίες έχουν υπολογιστεί χρησιμοποιώντας ως βάση το σύνολο των 27 χωρών της ΕΕ (ΕΕ-27=100). Για το ποσοστό ανεργίας έχει χρησιμοποιηθεί ως πηγή η βάση AMECO της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.[22] Οι μεταβλητές που αφορούν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα προέρχονται από τον ιστότοπο της Eurostat. Τέλος, οι δείκτες για τους θεσμούς στην αγορά εργασίας προέρχονται από τον ιστότοπο του ΟΟΣΑ.[23]

Ιδιαίτερη αναφορά χρειάζεται να γίνει στο δείκτη που αφορά την αυστηρότητα στην προστασία της απασχόλησης. Ο συγκεκριμένος δείκτης παίρνει τιμές από 0 (καμία αυστηρότητα) έως 6 (πλήρης αυστηρότητα) και προκύπτει από το σταθμισμένο άθροισμα 22 επιμέρους δεικτών. Οι εν λόγω δείκτες με τη σειρά τους ουσιαστικά προκύπτουν από τη βαθμολόγηση μιας σειράς θεσμικών χαρακτηριστικών, τα οποία αφορούν, μεταξύ άλλων, τις διαδικασίες που προβλέπονται από την εκάστοτε νομοθεσία για την απόλυση εργαζομένων, το ύψος των αποζημιώσεων που πρέπει να καταβληθούν στην περίπτωση απόλυσης, καθώς και την ευελιξία που υπάρχει για χρήση εργατικού δυναμικού με προσωρινές συμβάσεις εργασίας.[24] Βασικό μειονέκτημα του δείκτη για την προστασία της απασχόλησης είναι η αναπόφευκτη αυθαιρεσία που υπάρχει στην ποσοτικοποίηση συγκεκριμένων ποιοτικών θεσμικών χαρακτηριστικών και ο υποκειμενισμός στην επιλογή και τη βαθμολόγηση πτυχών του νομικού συστήματος. Για το

22. http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco.

23. http://stats.oecd.org (για το ποσοστό συμμετοχής των εργαζομένων σε συνδικάτα και το δείκτη προστασίας της απασχόλησης) και www.oecd.org/els/social/workincentives (για το ποσοστό αναπλήρωσης του μισθού των ανέργων από τα κοινωνικά επιδόματα).

24. Για μια αναλυτική περιγραφή των θεσμικών χαρακτηριστικών που λαμβάνονται υπόψη καθώς και του τρόπου κατασκευής του συνολικού δείκτη και των επιμέρους δεικτών βλ. OECD (1999).

λόγο αυτό, τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τη χρήση του συγκεκριμένου δείκτη θα πρέπει να αξιολογούνται με ιδιαίτερη προσοχή.

Αναφορικά επίσης με το ποσοστό αναπλήρωσης του μισθού των ανέργων από τα κοινωνικά επιδόματα, είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι στη μελέτη μας κάνουμε χρήση των Ακαθάριστων Ποσοστών Αναπλήρωσης (Gross Replacement Rates – GRRs) και όχι των Καθαρών Ποσοστών Αναπλήρωσης (Net Replacement Rates – NRRs) του ΟΟΣΑ, επειδή τα τελευταία είναι διαθέσιμα μόνο για την περίοδο μετά το 2001. Στους δείκτες που χρησιμοποιούνται το ποσοστό αναπλήρωσης υπολογίζεται με βάση τον μέσο όρο του ποσού των επιδομάτων τα οποία δίνονται σε έναν απολυμένο κατά την πρώτη πενταετία μετά την είσοδό του στην ανεργία. Στον υπολογισμό λαμβάνονται υπόψη διάφοροι τύποι νοικοκυριών, ενώ γίνεται χρήση και εναλλακτικών προσεγγίσεων ως προς το μισθό αναφοράς.[25] Θα πρέπει πάντως να επισημανθεί ότι τα GRRs έχουν διάφορα μειονεκτήματα σε σχέση με τα NRRs. Πιο συγκεκριμένα, στη διαδικασία υπολογισμού τους δεν γίνεται αφαίρεση των φόρων και των ασφαλιστικών εισφορών, δεν λαμβάνονται υπόψη τύποι νοικοκυριών με παιδιά, δεν περιλαμβάνονται επιδόματα κατοικίας και επιδόματα που δεν παρέχονται σε καθολική βάση, ενώ στον υπολογισμό του μισθού δεν ενσωματώνονται επιδόματα που συνδέονται με την εργασία (OECD, 2004). Επίσης, ο μισθός αναφοράς αντιστοιχεί κατά κύριο λόγο σε αυτούς που εργάζονταν στον βιομηχανικό κλάδο (βλ. Howell and Rehm, 2009).

Πρέπει ωστόσο να τονιστεί ότι ακόμη και τα NRRs δεν αντικατοπτρίζουν επαρκώς το σύστημα μιας χώρας για την υποστήριξη των ανέργων. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι δεν λαμβάνουν υπόψη την πρόνοια του κράτους για την επανένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας καθώς και το πώς τα επιδόματα ανεργίας μπορούν να μειωθούν σημαντικά όταν ο άνεργος αρνηθεί μια σειρά θέσεων εργασίας που του προσφέρονται (κυρίως μέσω κάποιων κρατικών θεσμών). Συνυπολογίζοντας τα παραπάνω, θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτική η ερμηνεία των αποτελεσμάτων αναφορικά με την επίδραση του ποσοστού αναπλήρωσης του μισθού των ανέργων από τα κοινωνικά επιδόματα.

Στους Πίνακες 1, 2 και 3 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις για τις υπό εξέταση μεταβλητές την περίοδο 1994-2007. Όπως προκύπτει από τον Πίνακα 1, η Ελλάδα είναι η χώρα με το υψηλότερο ποσοστό φτώ-

25. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Martin (1996) και OECD (2004).

Πίνακας 1: Ποσοστό φτώχειας, *Gini*, ΑΕΠ ανά κάτοικο σε PPS και ποσοστό ανεργίας, 1994-2007

Καθεστώς ευημερίας	Χώρα	Ποσοστό (%) φτώχειας	*Gini*	ΑΕΠ ανά κάτοικο σε PPS (ΕΕ-27=100)	Ποσοστό (%) ανεργίας
Σοσιαλδημοκρατικό	Δανία	11,1 (± 1,0)	23,0 (± 2,1)	128,3 (± 4,2)	5,2 (± 1,1)
	Σουηδία	10,1 (± 1,6)	23,0 (± 1,0)	123,2 (± 2,1)	7,5 (± 1,2)
	Φινλανδία	11,0 (± 1,8)	24,8 (± 1,8)	113,5 (± 3,5)	10,7 (± 3,0)
	Ολλανδία	10,8 (± 0,7)	27,2 (± 1,3)	129,9 (± 3,2)	4,2 (± 1,4)
Συντηρητικό-κορπορατιστικό	Αυστρία	12,6 (± 0,7)	25,5 (± 1,1)	128,5 (± 4,0)	4,3 (± 0,5)
	Βέλγιο	14,4 (± 1,0)	27,8 (± 1,1)	123,1 (± 3,6)	8,4 (± 1,0)
	Γερμανία	12,6 (± 1,9)	26,7 (± 2,1)	119,7 (± 4,6)	8,8 (± 0,9)
	Γαλλία	13,8 (± 1,3)	27,9 (± 0,9)	113,3 (± 2,9)	9,9 (± 1,2)
Φιλελεύθερο	Μ. Βρετανία	18,7 (± 0,6)	32,8 (± 1,5)	118,9 (± 2,9)	6,1 (± 1,5)
	Ιρλανδία	19,2 (± 1,3)	31,7 (± 1,4)	130,2 (± 14,9)	6,9 (± 3,6)
Νοτιοευρωπαϊκό	Ιταλία	19,1 (± 0,8)	31,3 (± 1,4)	113,5 (± 6,6)	9,4 (± 1,8)
	Ισπανία	19,2 (± 0,8)	32,4 (± 1,4)	98,2 (± 4,5)	12,9 (± 3,9)
	Ελλάδα	20,6 (± 0,7)	33,9 (± 0,9)	88,1 (± 4,5)	10,0 (± 1,0)
	Πορτογαλία	20,1 (± 1,5)	36,8 (± 0,8)	76,5 (± 1,1)	6,2 (± 1,4)

Πηγή: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu, ημερ. πρόσβασης: 2/3/2010, 5/3/2010 και 10/3/2010) και AMECO (http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco, ημερ. πρόσβασης: 10/3/2010)

Σημειώσεις: Το ΑΕΠ ανά κάτοικο σε PPS είναι διαθέσιμο μετά το 1995. Τα ποσοστά φτώχειας για τη Φινλανδία και τη Σουηδία είναι διαθέσιμα μετά το 1996 και το 1997 αντίστοιχα.

χειας (20,6%) και με τη δεύτερη υψηλότερη ανισότητα (*Gini*=33,9) μεταξύ των 14 χωρών της ΕΕ.[26] Μάλιστα, οι αποκλίσεις από αυτούς τους μέσους όρους είναι πολύ μικρές, κάτι που υποδηλώνει ότι η φτώχεια και η ανισότητα δεν παρουσιάζουν σημαντικές μεταβολές κατά την περίοδο που εξετάζουμε. Η ανισότητα και η φτώχεια είναι επίσης ιδιαίτερα υψηλές στη Μεγάλη Βρετανία και την Ιρλανδία καθώς και στις υπόλοιπες νοτιοευρωπαϊκές χώρες. Αντίθετα, η χαμηλότερη φτώχεια και ανισότητα εμφανίζεται στη Σουηδία, ενώ σε ανάλογα επίπεδα κυμαίνονται και οι δείκτες οι οποίοι αφορούν τα υπόλοιπα κράτη που έχουν αναπτύξει σοσιαλδημοκρατικά καθεστώτα ευημερίας.

26. Στις αναλύσεις μας ο δείκτης *Gini* εκφράζεται σε εκατοστιαίες μονάδες (0=πλήρης ισότητα, 100=πλήρης ανισότητα).

Πίνακας 2: Μεταβλητές για το κράτος πρόνοιας, 1994-2007

Καθεστώς ευημερίας	Χώρα	Κοινων. μεταβιβάσεις σε χρήμα ως % του ΑΕΠ	Λοιπές κοινων. μεταβ. σε χρήμα ως % του ΑΕΠ	Μερίδιο των λοιπών κοινων. μεταβ. στο σύνολο των κοιν. μεταβ.	Συντάξεις σε μετρητά ως % του ΑΕΠ
Σοσιαλδημοκρατικό	Δανία	18,3 (± 1,3)	9,0 (± 1,1)	49,3 (± 2,3)	9,2 (± 0,2)
	Σουηδία	18,3 (± 1,3)	8,6 (± 1,0)	46,7 (± 2,2)	9,7 (± 0,4)
	Φινλανδία	17,8 (± 2,5)	9,2 (± 2,1)	51,1 (± 4,4)	8,6 (± 0,5)
	Ολλανδία	18,3 (± 1,5)	8,2 (± 1,1)	44,3 (± 3,5)	10,2 (± 0,2)
Συντηρητικό-κορπορατιστικό	Αυστρία	20,1 (± 0,5)	7,2 (± 0,2)	35,6 (± 1,7)	13,0 (± 0,2)
	Βέλγιο	19,6 (± 0,8)	7,9 (± 0,4)	40,5 (± 2,0)	11,7 (± 0,7)
	Γερμανία	19,4 (± 0,7)	7,5 (± 0,4)	38,5 (± 1,3)	11,9 (± 0,4)
	Γαλλία	18,9 (± 0,3)	6,5 (± 0,2)	34,5 (± 1,0)	12,4 (± 0,2)
Φιλελεύθερο	Μ. Βρετανία	16,3 (± 1,0)	5,2 (± 0,8)	32,0 (± 3,4)	11,0 (± 0,4)
	Ιρλανδία	9,1 (± 1,1)	5,2 (± 0,7)	56,9 (± 2,8)	3,9 (± 0,5)
Νοτιοευρωπαϊκό	Ιταλία	18,3 (± 0,3)	3,2 (± 0,2)	17,7 (± 1,2)	15,1 (± 0,3)
	Ισπανία	13,9 (± 0,9)	5,3 (± 0,6)	38,3 (± 2,3)	8,5 (± 0,4)
	Ελλάδα	14,4 (± 0,8)	3,1 (± 0,1)	21,4 (± 1,1)	11,3 (± 0,7)
	Πορτογαλία	13,7 (± 1,7)	4,5 (± 0,3)	33,3 (± 2,5)	9,2 (± 1,4)

Πηγή: Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu, ημερ. πρόσβασης: 10/3/2010)

Το ΑΕΠ ανά κάτοικο εμφανίζεται υψηλότερο κατά μέσο όρο στην Ιρλανδία (130,2 σε μονάδες PPS). Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί η πολύ υψηλή μεταβλητότητα που παρουσιάζει (τυπική απόκλιση: 14,9), η οποία οφείλεται στους ραγδαίους ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης που εμφάνισε η Ιρλανδία την υπό εξέταση περίοδο. Από τον Πίνακα 2 μπορεί επίσης εύκολα να διαπιστώσει κανείς ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν χαμηλότερο στις νοτιοευρωπαϊκές χώρες την περίοδο 1994-2007. Η Πορτογαλία εμφάνισε το χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ των υπό μελέτη χωρών (76,5), ενώ ακολούθησε η Ελλάδα με 88,1. Η Ισπανία ήταν η χώρα με το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας το διάστημα 1994-2007 (12,9%), ενώ επίσης υψηλά ποσοστά ανεργίας εμφάνισαν κατά μέσο όρο η Ελλάδα, η Φινλανδία και η Μεγάλη Βρετανία. Αντίθετα, χαμηλά ποσοστά ανεργίας παρατηρήθηκαν στην Ολλανδία, την Αυστρία και τη Δανία.

Στον Πίνακα 2 παρατίθενται οι μεταβλητές που αφορούν το κράτος πρόνοιας. Είναι αξιοσημείωτο ότι το ύψος των λοιπών (εκτός συντάξεων) κοινωνικών μεταβιβάσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ εμφανίζεται να συνδέεται στενά με τον τύπο

Πίνακας 3: Θεσμοί στην αγορά εργασίας, 1994-2007

Καθεστώς ευημερίας	Χώρα	Ποσοστό (%) συμμετοχής των εργαζομένων σε συνδικάτα		Δείκτης για την αυστηρότητα στην προστασία της απασχόλησης		Ποσοστό (%) αναπλήρωσης του μισθού από το επίδομα ανεργίας	
Σοσιαλδημοκρατικό	Δανία	73,8	(± 2,7)	1,6	(± 0,2)	55,5	(± 6,7)
	Σουηδία	79,0	(± 3,6)	2,3	(± 0,1)	32,1	(± 6,4)
	Φινλανδία	75,6	(± 3,5)	2,1	(± 0,1)	35,1	(± 1,2)
	Ολλανδία	22,9	(± 2,1)	2,3	(± 0,3)	48,7	(± 7,5)
Συντηρητικό-κορπορατιστικό	Αυστρία	36,8	(± 2,9)	2,1	(± 0,1)	31,7	(± 1,4)
	Βέλγιο	53,1	(± 2,1)	2,4	(± 0,4)	39,8	(± 1,3)
	Γερμανία	24,6	(± 3,2)	2,4	(± 0,4)	26,7	(± 2,0)
	Γαλλία	8,4	(± 0,4)	3,0	(± 0,0)	38,8	(± 2,3)
Φιλελεύθερο	Μ. Βρετανία	30,1	(± 1,9)	0,7	(± 0,1)	15,2	(± 2,7)
	Ιρλανδία	39,6	(± 5,9)	1,0	(± 0,1)	30,5	(± 3,0)
Νοτιοευρωπαϊκό	Ιταλία	35,1	(± 1,8)	2,5	(± 0,7)	28,1	(± 7,6)
	Ισπανία	16,0	(± 0,7)	3,0	(± 0,0)	36,8	(± 1,9)
	Ελλάδα	28,1	(± 3,9)	3,2	(± 0,4)	14,3	(± 1,6)
	Πορτογαλία	20,6	(± 1,7)	3,6	(± 0,1)	39,2	(± 3,6)

Πηγή: ΟΟΣΑ (http://stats.oecd.org, ημερ. πρόσβασης: 10/3/2010)

του κοινωνικού κράτους. Συγκεκριμένα, το υψηλότερο ποσοστό των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων εμφανίζεται στις οικονομίες με σοσιαλδημοκρατικό καθεστώς· ακολουθούν οι χώρες του συντηρητικού-κορπορατιστικού καθεστώτος, τα κράτη με φιλελεύθερο κοινωνικό κράτος και τέλος οι χώρες της νοτίου Ευρώπης. Στην Ελλάδα το ποσοστό των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων ήταν κατά μέσο όρο 3,1% το διάστημα 1994-2007· αυτό είναι και το χαμηλότερο ποσοστό μεταξύ των υπό μελέτη χωρών.

Ο τύπος κοινωνικού κράτους συνδέεται –μολονότι σε μικρότερο βαθμό– και με το σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων που παρέχονται σε χρήμα ως ποσοστό του ΑΕΠ. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε γενικές γραμμές είναι υψηλότερες στα κράτη που έχουν αναπτύξει σοσιαλδημοκρατικό ή συντηρητικό-κορπορατιστικό καθεστώς, ενώ ακολουθούν οι χώρες με φιλελεύθερο καθεστώς και οι οικονομίες της νοτίου Ευρώπης. Αξιοπρόσεκτο είναι το ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό των κοινωνικών μεταβιβάσεων που παρατηρείται στην Ιρλανδία (9,1%). Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ίδια χώρα εμφανίζει το υψηλότερο μερίδιο των

λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων στο σύνολο των μεταβιβάσεων, γεγονός το οποίο οφείλεται κυρίως στο πολύ χαμηλό ποσό των συντάξεων που παρέχονται από το κράτος ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Στον Πίνακα 3 παρατίθενται για την υπό μελέτη περίοδο οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις των μεταβλητών που αφορούν την αγορά εργασίας. Μπορούμε εύκολα να παρατηρήσουμε ότι τον υψηλότερο βαθμό συνδικαλιστικής πυκνότητας εμφανίζουν οι 3 από τις 4 χώρες του σοσιαλδημοκρατικού καθεστώτος (Δανία, Σουηδία και Φινλανδία), ενώ ιδιαίτερα χαμηλό είναι το ποσοστό συμμετοχής των εργαζομένων σε συνδικάτα στη Γαλλία και την Ισπανία. Στην Ελλάδα καταγράφεται ότι κατά μέσο όρο το 28,1% των εργαζομένων ήταν οργανωμένο σε συνδικάτα την περίοδο 1994-2007, ένα ποσοστό που μπορεί να χαρακτηριστεί σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με τον μέσο όρο των υπόλοιπων χωρών.

Από τον Πίνακα 3 μπορεί επίσης να παρατηρήσει κανείς ότι η Ελλάδα είχε έναν από τους υψηλότερους δείκτες στην προστασία της απασχόλησης (3,2), αλλά και το χαμηλότερο ποσοστό αναπλήρωσης του μισθού από τα κοινωνικά επιδόματα (14,3%). Τον μεγαλύτερο δείκτη στην προστασία της απασχόλησης εμφάνισε η Πορτογαλία (3,6), ενώ οι χαμηλότεροι δείκτες παρατηρήθηκαν στις χώρες που έχουν αναπτύξει φιλελεύθερο καθεστώς (Μεγάλη Βρετανία και Ιρλανδία). Ως προς τα ποσοστά αναπλήρωσης του μισθού από τα κοινωνικά επιδόματα, οι υψηλότερες τιμές καταγράφηκαν στη Δανία και τη Φινλανδία, ενώ αξίζει να επισημάνει κανείς το ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό αναπλήρωσης της Μεγάλης Βρετανίας (15,2%).

4. Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης με βάση τη μεθοδολογία των fixed effects παρουσιάζονται στους Πίνακες 4 και 5, όπου έχει γίνει χρήση 11 διαφορετικών παλινδρομήσεων.[27] Επικεντρώνοντας αρχικά τη συζήτηση στα αποτελέσματα που αφορούν την ερμηνεία του δείκτη *Gini*, εκείνο το οποίο μπορεί κανείς να παρατηρήσει από τον Πίνακα 4 είναι ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ασκεί στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση στην εισοδηματική ανισότητα σε όλες τις παλινδρομήσεις όπου χρησιμοποιείται ως ερμηνευτικός παράγοντας. Παρ' όλα αυτά, είναι αναγκαίο να τονίσουμε ότι ο συντελεστής της συγκεκριμένης μεταβλητής δεν ξεπερνάει σε καμία από τις παλινδρομήσεις την τιμή 31,519 (σε απόλυτους όρους).[28] Αυτό σημαίνει ότι, με όλους τους υπόλοιπους παράγοντες δεδομένους, μια αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 1% δεν αναμένεται να επιφέρει στο δείκτη *Gini* μείωση μεγαλύτερη από 0,315 εκατοστιαίες μονάδες.[29]

Ιδιαίτερη αναφορά χρειάζεται να γίνει στην παλινδρόμηση (10), στην οποία ελέγχεται η υπόθεση για το αν η επίδραση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην ανισότητα διαφοροποιείται μεταξύ των καθεστώτων ευημερίας.[30] Ο συντελεστής -29,595

27. Στις παλινδρομήσεις μας (τόσο με fixed effects όσο και με feasible GLS) οι ψευδομεταβλητές για τα έτη ή/και τις χώρες εισάγονται όταν προκύπτει ότι αυτές είναι στατιστικά σημαντικές. Ο έλεγχος γίνεται με τη χρήση της στατιστικής F.

28. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, όπως θα γίνει σαφές αμέσως παρακάτω, η τιμή του συντελεστή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην παλινδρόμηση (10) δεν αφορά την επίδραση του ΑΕΠ στην ανισότητα σε όλες τις χώρες, αλλά μόνο σε αυτές της νοτίου Ευρώπης.

29. Η συγκεκριμένη ποσοτική ερμηνεία οφείλεται στο ότι η εξαρτημένη μεταβλητή έχει ενσωματωθεί στα μοντέλα μας με τη μορφή λογαρίθμου.

30. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται στην ερμηνεία των συντελεστών της συγκεκριμένης παλινδρόμησης, η οποία χαρακτηρίζεται από την αλληλεπίδραση μίας ανεξάρτητης μεταβλητής με ψευδομεταβλητές. Στις παλινδρομήσεις αυτού του τύπου ο συντελεστής της ανεξάρτητης μεταβλητής σχετίζεται με το πώς η εν λόγω μεταβλητή επηρεάζει την

Πίνακας 4: Μοντέλο fixed effects για την ερμηνεία του δείκτη *Gini,* ΕΕ-14, 1994-2007

Παλινδρόμηση	**(1)**	**(2)**	**(3)**	**(4)**	**(5)**	**(6)**	**(7)**	**(8)**	**(9)**	**(10)**	**(11)**
Λογάριθμος του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε PPS	-15,665*** (3,57)	-19,452*** (4,01)		-13,579*** (3,10)		-16,228*** (3,59)	-19,465*** (3,98)	-19,380*** (3,95)		-29,595*** (3,92)	-31,519*** (6,10)
Ποσοστό (%) ανεργίας		-0,091 (1,08)		0,260** (2,62)		0,170** (2,37)	-0,098 (1,11)	0,054 (0,448)			
Σύνολο κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα ως % του ΑΕΠ			-0,254** (2,04)	-0,563*** (3,76)							
Λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα ως % του ΑΕΠ					-0,825*** (4,55)	-0,972*** (4,84)			1,348*** (3,68)		-0,811*** (4,22)
Μερίδιο λοιπών κοιν. μεταβιβάσεων στο σύνολο των κοιν. μεταβιβάσεων								-0,239*** (4,43)			
Συντάξεις ως % του ΑΕΠ							0,020 (0,12)				
Λοιπές κοινων. μεταβιβ. σε χρήμα (% ΑΕΠ) *Σοσιαλδημοκρατικό									-2,027*** (4,87)		
Λοιπές κοινων. μεταβιβ. σε χρήμα (% ΑΕΠ) *Συντηρητικό-κορπορατιστικό									-2,168*** (3,16)		
Λοιπές κοινων. μεταβιβ. σε χρήμα (% ΑΕΠ) *Φιλελεύθερο									-1,326** (2,41)		
ΑΕΠ *Σοσιαλδημοκρατικό										41,370 (1,44)	
ΑΕΠ *Συντηρητικό-κορπορατιστικό										10,346 (0,63)	
ΑΕΠ *Φιλελεύθερο										17,778** (2,03)	
Ποσοστό (%) συμμετοχής των εργαζομένων σε συνδικάτα											-0,324*** (4,22)
Δείκτης για την αυστηρότητα στην προστασία της απασχόλησης											0,202 (0,52)
Ποσοστό αναπλήρωσης του μισθού των ανέργων από τα κοινωνικά επιδόματα											-0,037 (1,,63)
Ψευδομεταβλητές για τα έτη	Όχι	Όχι	Όχι	Ναι	Ναι	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	Ναι
Αριθμός παρατηρήσεων	161	161	169	161	169	161	161	161	169	161	154
R^2	0,461	0,478	0,345	0,533	0,659	0,71	0,471	0,395	0,698	0,432	0,576

*Σημειώσεις: Για τη διόρθωση της ετεροσκεδαστικότητας έχουν χρησιμοποιηθεί τα robust standard errors. Στις παρενθέσεις παρατίθενται οι στατιστικές t (σε απόλυτες τιμές). Για το επίπεδο σημαντικότητας ισχύει: *p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01.*

αντικατοπτρίζει το πώς επιδρά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στο δείκτη *Gini* στις χώρες της νοτίου Ευρώπης. Το γεγονός ότι οι αντίστοιχοι συντελεστές για τις χώρες του σοσιαλδημοκρατικού και του συντηρητικού-κορπορατιστικού καθεστώτος δεν είναι στατιστικά σημαντικοί στην εν λόγω παλινδρόμηση υποδηλώνει ότι η επιρροή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην ανισότητα δεν διαφοροποιείται μεταξύ του νοτιοευρωπαϊκού και των συγκεκριμένων καθεστώτων ευημερίας.[31] Αντίθετα, στατιστικά μικρότερη είναι η ευνοϊκή επίδραση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στις χώρες του φιλελεύθερου κράτους πρόνοιας σε σύγκριση με τις χώρες της νοτίου Ευρώπης.

Σχετικά με την επίδραση της ανεργίας στην ανισότητα, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το ποσοστό ανεργίας δεν εμφανίζεται να έχει στατιστικά σημαντική επίδραση σε όλες τις παλινδρομήσεις. Επιπροσθέτως, σε όσες παλινδρομήσεις η επίδραση της μεταβλητής αυτής εμφανίζεται ως στατιστικά σημαντική δεν είναι σε ποσοτικούς όρους ιδιαίτερα ισχυρή. Ενδεικτικά αναφέρουμε: με δεδομένους τους υπόλοιπους παράγοντες, μείωση της ανεργίας κατά 1 ποσοστιαία μονάδα θα προκαλούσε στην καλύτερη περίπτωση μείωση του δείκτη *Gini* ίση με 0,26 εκατοστιαίες περίπου μονάδες.

Εστιάζοντας την προσοχή μας στις μεταβλητές που αφορούν τον αναδιανεμητικό ρόλο του κράτους μέσω του συστήματος κοινωνικής προστασίας, τα ευρήματα από την οικονομετρική ανάλυση δείχνουν ότι οι συγκεκριμένες μεταβλητές συντελούν καταλυτικά στην ερμηνεία της παρατηρούμενης ανισότητας. Με εξαίρεση τις συντάξεις (ως ποσοστό του ΑΕΠ), οι υπόλοιπες μεταβλητές που αφορούν την κοινωνική προστασία εμφανίζονται ως στατιστικά σημαντικές σε όλες τις παλινδρομήσεις που εισάγονται ως ερμηνευτικοί παράγοντες. Είναι χαρακτηριστικό μάλιστα ότι με βάση την παλινδρόμηση (5) οι λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα, ως ποσοστό του ΑΕΠ, είναι ικανές να ερμηνεύσουν από μόνες τους το 65,9% της ανισότητας (τόσο της διαχρονικής εξέλιξής της εντός

εξαρτημένη μεταβλητή μόνο στο υπόδειγμα που αφορά τις χώρες αναφοράς με βάση τις οποίες έχουν κατασκευαστεί οι ψευδομεταβλητές (στην περίπτωσή μας οι χώρες της νοτίου Ευρώπης). Από την άλλη, οι συντελεστές των αλληλεπιδράσεων δείχνουν πώς τροποποιείται ο συντελεστής της ανεξάρτητης μεταβλητής όταν αλλάζουν οι χώρες αναφοράς (λόγου χάρη, όταν μεταβαίνουμε από το νοτιοευρωπαϊκό στο σοσιαλδημοκρατικό καθεστώς). Τα παραπάνω ισχύουν και για την παλινδρόμηση (9).

31. Ωστόσο, όπως επισημαίνεται παρακάτω, το συμπέρασμα αυτό διαφοροποιείται όταν η παλινδρόμηση (10) εκτιμάται με τη μέθοδο feasible GLS.

της κάθε χώρας όσο και της διαφοροποίησής της μεταξύ των χωρών) στην ΕΕ-14 την περίοδο που εξετάζουμε.[32] Όσον αφορά την επίδραση των συγκεκριμένων μεταβλητών σε ποσοτικούς όρους, προκύπτει ότι μια μείωση της τιμής του δείκτη *Gini* κατά 1 περίπου εκατοστιαία μονάδα θα μπορούσε να επιτευχθεί είτε αν οι λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξάνονταν κατά 1 περίπου μονάδα, είτε αν το μερίδιο των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων στο σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων αυξανόταν κατά 4 περίπου ποσοστιαίες μονάδες ή αν το σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξανόταν κατά 2-3 μονάδες. Συγκρίνοντας κανείς την ποσοτική επίδραση των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων στην ανισότητα με αυτή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, απορρέει το συμπέρασμα ότι σε γενικές γραμμές μια αύξηση των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ κατά 1 μονάδα θα επέφερε την ίδια μείωση στην ανισότητα με μια αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 3-5%.

Εξαιρετικά ενδιαφέροντα είναι και τα ευρήματα που προκύπτουν από την παλινδρόμηση (9). Με τη συγκεκριμένη παλινδρόμηση ελέγχουμε αν η επίδραση των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων στην ανισότητα διαφοροποιείται μεταξύ των καθεστώτων κοινωνικής ευημερίας με βάση τα οποία έχουν ομαδοποιηθεί οι χώρες της ΕΕ στην παρούσα ανάλυση. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι μια αύξηση των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων (ως ποσοστό του ΑΕΠ) θα επέφερε αύξηση της ανισότητας στις χώρες της νοτίου Ευρώπης. Η επίδραση αυτή αντιστρέφεται πλήρως στην περίπτωση των χωρών που έχουν αναπτύξει σοσιαλδημοκρατικό ή συντηρητικό-κορπορατιστικό κράτος πρόνοιας, όπου οι λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις εμφανίζονται να έχουν ισχυρά ευνοϊκή επίδραση στη μείωση της ανισότητας. Τέλος, στις χώρες με φιλελεύθερο καθεστώς τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ δεν ασκούν σημαντική ποσοτικά επίδραση στην ανισότητα, αν και υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά σε σχέση με τις νοτιοευρωπαϊκές χώρες.[33]

Τα συγκεκριμένα ευρήματα αποκαλύπτουν τον ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο που έχουν τα δομικά χαρακτηριστικά του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην

32. Αξίζει να σημειωθεί ότι το αντίστοιχο ποσοστό για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι 46,1% (βλ. παλινδρόμηση [1]).

33. Συγκεκριμένα, ο συντελεστής των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων στις χώρες με φιλελεύθερο καθεστώς είναι 1,348-1,326=0,022.

Πίνακας 5: Μοντέλο fixed effects για την ερμηνεία του ποσοστού φτώχειας, ΕΕ-14, 1994-2007

Παλινδρόμηση	**(1)**	**(2)**	**(3)**	**(4)**	**(5)**	**(6)**	**(7)**	**(8)**	**(9)**	**(10)**	**(11)**
Λογάριθμος του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε PPS	-0,979 (0,21)	-13,323** (2,44)		-10,321** (2,35)		-13,075*** (3,12)	-9,747* (1,91)	-16,665*** (3,09)		-1,724 (0,29)	-8,297 (1,60)
Ποσοστό (%) ανεργίας		-0,385*** (4,69)		-0,146* (1,97)		-0,240*** (3,46)	-0,195** (2,21)	-0,407*** (5,07)			
Σύνολο κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα ως % του ΑΕΠ			-0,668*** (8,45)	-0,601*** (5,86)							
Λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα ως % του ΑΕΠ					-1,079*** (7,69)	-0,986*** (6,19)			-1,715*** (4,36)		-1,161*** (6,67)
Μερίδιο λοιπών κοιν. μεταβιβάσεων στο σύνολο των κοιν. μεταβιβάσεων								-0,184*** (2,80)			
Συντάξεις ως % του ΑΕΠ							-0,754*** (4,27)				
Λοιπές κοινων. μεταβιβ. σε χρήμα (% ΑΕΠ) *Σοσιαλδημοκρατικό									0,655* (1,70)		
Λοιπές κοινων. μεταβιβ. σε χρήμα (% ΑΕΠ) *Συντηρητικό-κορπορατιστικό									0,438 (0,71)		
Λοιπές κοινων. μεταβιβ. σε χρήμα (% ΑΕΠ) *Φιλελεύθερο									0,658 (1,62)		
ΑΕΠ *Σοσιαλδημοκρατικό										18,769 (0,77)	
ΑΕΠ *Συντηρητικό-κορπορατιστικό										-1,290 (0,09)	
ΑΕΠ *Φιλελεύθερο										-1,503 (0,16)	
Ποσοστό (%) συμμετοχής των εργαζομένων σε συνδικάτα											-0,023 (0,31)
Δείκτης για την αυστηρότητα στην προστασία της απασχόλησης											0,162 (0,55)
Ποσοστό αναπλήρωσης του μισθού των ανέργων από τα κοινωνικά επιδόματα											0,031 (1,31)
Ψευδομεταβλητές για τα έτη	Όχι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι	Ναι
Αριθμός παρατηρήσεων	163	163	171	163	171	163	163	163	171	163	156
R^2	0,338	0,102	0,463	0,538	0,803	0,763	0,07	0,307	0,493	0,432	0,766

*Σημειώσεις: Για τη διόρθωση της ετεροσκεδαστικότητας έχουν χρησιμοποιηθεί τα robust standard errors. Στις παρενθέσεις παρατίθενται οι στατιστικές t (σε απόλυτες τιμές). Για το επίπεδο σημαντικότητας ισχύει: *p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01.*

αποτελεσματικότητα των κοινωνικών μεταβιβάσεων, επιβεβαιώνοντας τα ευρήματα άλλων μελετών.[34] Οι χώρες που έχουν αναπτύξει κάποιο από τα συστήματα που υποστηρίζουν σε μεγάλο ή μικρότερο βαθμό περισσότερο γενναιόδωρες και καθολικού χαρακτήρα κοινωνικές παροχές εμφανίζονται πιο αποτελεσματικές στη μείωση της ανισότητας μέσω των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων. Αντιθέτως, οι χώρες που δίνουν έμφαση σε λιγότερο γενναιόδωρες και περισσότερο στοχευμένες παροχές, έπειτα από έλεγχο πόρων των δικαιούχων, εμφανίζονται λιγότερο ικανές στην αξιοποίηση των λοιπών κοινωνικών παροχών για τη μείωση της ανισότητας. Αυτό το συμπέρασμα φαίνεται να ερμηνεύει και το γεγονός ότι σε διάφορες μελέτες οι λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις στην Ελλάδα εμφανίζονται να έχουν μηδαμινή επίδραση στη μείωση της ανισότητας (βλ. Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου, 2004, 2005, Παπαθεοδώρου κ.ά., 2008, Παπαθεοδώρου και Δαφέρμος, 2010).

Τέλος, αναφορικά με την επίδραση των θεσμών στην αγορά εργασίας, η παλινδρόμηση (11) καταδεικνύει ως μοναδική στατιστικά σημαντική μεταβλητή το ποσοστό συμμετοχής των εργαζομένων σε συνδικάτα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης, με δεδομένους όλους τους υπόλοιπους παράγοντες, η αύξηση κατά 1 μονάδα του ποσοστού των εργαζομένων που είναι οργανωμένοι σε συνδικάτα θα επέφερε μείωση του δείκτη *Gini* κατά 0,3 περίπου εκατοστιαίες μονάδες. Αξίζει να σημειωθεί ότι η στατιστικά σημαντική επίδραση της συγκεκριμένης μεταβλητής στην ανισότητα έχει παρατηρηθεί και σε πολλές άλλες παρόμοιες εμπειρικές αναλύσεις για ανεπτυγμένα κράτη (βλ. ενδεικτικά Gustafsson and Johansson, 1999, Alderson and Nielsen, 2002, Moller et al., 2003, Calderón and Chong, 2009).

Τα αποτελέσματα των παλινδρομήσεων που αφορούν την ερμηνεία του ποσοστού φτώχειας, τα οποία αποτυπώνονται στον Πίνακα 5, δεν φαίνεται να διαφοροποιούνται σε γενικές γραμμές από εκείνα που αφορούν την ανισότητα. Εντοπίζονται όμως ορισμένες ποσοτικές ή ποιοτικές διαφορές που αξίζει να επισημανθούν. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ φαίνεται να ασκεί στατιστικά σημαντική αρνητική επίδραση στη συνολική φτώχεια, χωρίς όμως αυτό να ισχύει σε όλες τις παλινδρομήσεις στις οποίες χρησιμοποιείται ως ερμηνευτική μεταβλητή. Παράλ-

34. Βλ. Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2004, 2005), Παπαθεοδώρου (2006, 2008), Παπαθεοδώρου κ.ά. (2008), Παπαθεοδώρου και Δαφέρμος (2010).

ληλα, η συγκεκριμένη μεταβλητή δύναται να ερμηνεύσει μικρότερο ποσοστό της συνολικής φτώχειας (R^2=33,8%) συγκριτικά με την ανισότητα όπου, όπως ειπώθηκε παραπάνω, το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 46,1% (βλ. παλινδρόμηση [1]). Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι μια αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 1% θα επιφέρει στην καλύτερη περίπτωση πτώση του ποσοστού φτώχειας κατά 0,16 περίπου εκατοστιαίες μονάδες. Τα συγκεκριμένα ευρήματα πιθανότατα υποδηλώνουν ότι η αύξηση του ΑΕΠ έχει περισσότερο ευνοϊκή επίδραση στην ανισότητα απ' ό,τι στη φτώχεια. Επιπρόσθετα, πρέπει να σημειωθεί ότι τα αποτελέσματα για την παλινδρόμηση (10) δείχνουν ότι η επίδραση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ δεν διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των καθεστώτων ευημερίας.

Ιδιαίτερα σημαντικά είναι τα ευρήματα για τη σχέση μεταξύ ανεργίας και φτώχειας. Τα εν λόγω ευρήματα δεν επιβεβαιώνουν την άποψη που κυριαρχεί στον δημόσιο και ακαδημαϊκό διάλογο αλλά και στην επίσημη ρητορεία των εθνικών και υπερεθνικών οργανισμών, όπου η φτώχεια αντιμετωπίζεται κυρίως ως πρόβλημα της ανεργίας. Σε όσες παλινδρομήσεις της παρούσας ανάλυσης το ποσοστό ανεργίας χρησιμοποιείται ως ερμηνευτική μεταβλητή, το πρόσημο του αντίστοιχου συντελεστή είναι στατιστικά σημαντικό αλλά αρνητικό. Με άλλα λόγια, η μείωση της ανεργίας φαίνεται να επιφέρει αύξηση του ποσοστού φτώχειας.[35] Μολονότι η επιρροή αυτή δεν εμφανίζεται σε ποσοτικούς όρους ιδιαίτερα υψηλή, μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα άτομα που ανήκουν στα κατώτερα εισοδηματικά κλιμάκια της κοινωνίας δεν ωφελήθηκαν από την όποια αύξηση των θέσεων απασχόλησης για την υπό εξέταση περίοδο. Αυτό πιθανότατα οφείλεται, μεταξύ άλλων, στο ότι η αύξηση της απασχόλησης συνοδεύτηκε από μείωση των μισθών ή/και από την ενίσχυση των θεσμών της μερικής και της ευέλικτης απασχόλησης. Όπως έχει επισημανθεί και σε άλλες μελέτες, οι πολιτικές αυτές ενδέχεται απλώς να μοιράζουν τις υπάρχουσες θέσεις απασχόλησης σε περισσότερους εργαζομένους, οδηγώντας με αυτό τον τρόπο σε αύξηση των απασχολούμενων αλλά και σε μείωση των απολαβών τους (βλ. Παπαθεοδώρου, 2006, 2009 και Papatheodorou, 2009).

Ο ρόλος των μεταβλητών που αφορούν την κοινωνική προστασία φαίνεται να είναι ακόμη πιο ισχυρός στην ερμηνεία της φτώχειας απ' ό,τι της ανισότη-

35. Ας σημειωθεί ότι σε μία παρεμφερή μελέτη ο Brady (2005) επίσης δεν βρίσκει στατιστικά σημαντική επίδραση του ποσοστού ανεργίας στη φτώχεια.

Πίνακας 6: Μοντέλο feasible GLS για την ερμηνεία του δείκτη *Gini*, ΕΕ-14, 1994-2007

Παλινδρόμηση	**(1)**	**(2)**	**(3)**	**(4)**	**(5)**	**(6)**	**(7)**	**(8)**	**(9)**	**(10)**	**(11)**
Λογάριθμος του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε PPS	-17,236*** (3,22)	-17,950*** (3,01)		-15,221** (2,58)		-16,966*** (3,03)	-16,731*** (2,74)	-21,569*** (3,79)		-26,944*** (7,03)	-31,378*** (5,80)
Ποσοστό (%) ανεργίας		-0,024 (0,28)		0,207* (2,04)		0,171** (2,01)	-0,051 (0,47)	-0,044 (0,55)			
Σύνολο κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα ως % του ΑΕΠ			-0,419*** (3,95)	-0,607*** (4,76)							
Λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα ως % του ΑΕΠ					-0,928*** (5,53)	-1,218*** (6,60)			-0,006 (0,45)		-0,925*** (5,05)
Μερίδιο λοιπών κοιν. μεταβιβάσεων στο σύνολο των κοιν. μεταβιβάσεων								-0,313*** (4,38)			
Συντάξεις ως % του ΑΕΠ							0,308 (1,36)				
Λοιπές κοινων. μεταβιβ. σε χρήμα (% ΑΕΠ) *Σοσιαλδημοκρατικό									-1,039*** (5,85)		
Λοιπές κοινων. μεταβιβ. σε χρήμα (% ΑΕΠ) *Συντηρητικό-κορπορατιστικό									-0,849*** (2,29)		
Λοιπές κοινων. μεταβιβ. σε χρήμα (% ΑΕΠ) *Φιλελεύθερο									-0,200 (0,55)		
ΑΕΠ *Σοσιαλδημοκρατικό										-2,997*** (8,87)	
ΑΕΠ *Συντηρητικό-κορπορατιστικό										-1,636*** (5,31)	
ΑΕΠ *Φιλελεύθερο										0,972*** (2,69)	
Ποσοστό (%) συμμετοχής των εργαζομένων σε συνδικάτα											-0,301*** (4,33)
Δείκτης για την αυστηρότητα στην προστασία της απασχόλησης											-0,435 (0,11)
Ποσοστό αναπλήρωσης του μισθού των ανέργων από τα κοινωνικά επιδόματα											-0,061*** (2,78)
Ψευδομεταβλητές για τις χώρες	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι	Όχι	Ναι
Ψευδομεταβλητές για τα έτη	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι
AR(1) συντελεστής	0,366	0,371	0,397	0,362	0,388	0,337	0,366	0,333	0,686	0,582	0,260
Αριθμός παρατηρήσεων	161	161	169	161	169	161	161	161	161	161	154

*Σημειώσεις: Η μεθοδολογία feasible GLS διορθώνει την ύπαρξη αυτοσυσχέτισης τύπου AR(1). Στις παρενθέσεις παρατίθενται οι στατιστικές t (σε απόλυτες τιμές). Για το επίπεδο σημαντικότητας ισχύει: * p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01.*

τας. Από την παλινδρόμηση (5) προκύπτει ότι η μεταβλητή των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ μπορεί να ερμηνεύσει από μόνη της το 80,3% της φτώχειας (τόσο της εξέλιξής της εντός της κάθε χώρας όσο και της διαφοροποίησής της μεταξύ των χωρών). Επιπροσθέτως, και οι συντάξεις εμφανίζονται να ασκούν στατιστικά σημαντική επίδραση στη μείωση της φτώχειας. Σε ποσοτικούς όρους η αύξηση κατά 1 μονάδα των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ αναμένεται να μειώσει το ποσοστό φτώχειας περίπου κατά 1 εκατοστιαία μονάδα. Πρέπει παράλληλα να τονίσουμε ότι με βάση την παλινδρόμηση (9) οι λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις εμφανίζονται να επιφέρουν μία στατιστικά σημαντική μείωση της φτώχειας στις χώρες της νοτίου Ευρώπης. Η αρνητική αυτή επίδραση παραμένει και στις χώρες που ανήκουν στα άλλα τρία καθεστώτα ευημερίας, χωρίς να έχει σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με τις χώρες της νοτίου Ευρώπης. Τέλος, από τον Πίνακα 5 προκύπτει ότι οι θεσμοί στην αγορά εργασίας, με βάση τις σχετικές μεταβλητές, δεν ασκούν κάποια στατιστικά σημαντική επίδραση στη φτώχεια.

Στους Πίνακες 6 και 7 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τη χρήση της μεθοδολογίας feasible GLS, η οποία διορθώνει την αυτοσυσχέτιση στις προαναφερθείσες παλινδρομήσεις. Εκτός του ότι επιλύεται το συγκεκριμένο οικονομετρικό πρόβλημα με τη χρήση της εν λόγω μεθοδολογίας, μας επιτρέπεται επίσης να ελέγξουμε κατά πόσο τα αποτελέσματά της είναι επιρρεπή σε αλλαγές της οικονομετρικής τεχνικής που εφαρμόζεται. Όπως φαίνεται, οι διαφοροποιήσεις δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικές σε σχέση με τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη χρήση της μεθοδολογίας των fixed effects. Αξίζει εντούτοις να επισημανθούν τα εξής: Πρώτον, από τις παλινδρομήσεις (10) προκύπτει ότι η αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ επιφέρει μεγαλύτερη μείωση στην ανισότητα και τη φτώχεια στις χώρες που έχουν αναπτύξει σοσιαλδημοκρατικό ή συντηρητικό-κορπορατιστικό καθεστώς. Αν θεωρηθεί ότι τα αποτελέσματα από την εφαρμογή της μεθοδολογίας του feasible GLS είναι περισσότερο αξιόπιστα, το συγκεκριμένο εύρημα υποδηλώνει ότι ο τρόπος οργάνωσης του συστήματος κοινωνικής προστασίας παίζει σημαντικό ρόλο στη διανεμητική επίδραση που θα έχει η εκάστοτε οικονομική μεγέθυνση – ιδιαίτερα όσον αφορά τις επιπτώσεις της στα κατώτερα εισοδηματικά στρώματα. Δεύτερον, ο τύπος του κοινωνικού κράτους εμφανίζεται να παίζει σημαντικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο οι λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις επιδρούν όχι μόνο στην εισοδηματική ανισότητα

Πίνακας 7: Μοντέλο feasible GLS για την ερμηνεία του ποσοστού φτώχειας, ΕΕ-14, 1994-2007

Παλινδρόμηση	**(1)**	**(2)**	**(3)**	**(4)**	**(5)**	**(6)**	**(7)**	**(8)**	**(9)**	**(10)**	**(11)**
Λογάριθμος του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε PPS	-1,291 (0,28)	-9,997** (2,14)		-7,841** (1,97)		-9,710*** (2,29)	-7,631* (7,91)	-10,51** (2,22)		-4,571 (1,57)	-4,79 (1,02)
Ποσοστό (%) ανεργίας		-0,352*** (5,25)		-0,175*** (2,71)		-0,253*** (3,80)	-0,211*** (3,03)	-0,363*** (5,41)			
Σύνολο κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα ως % του ΑΕΠ			-0,643*** (8,94)	-0,537*** (6,48)							
Λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα ως % του ΑΕΠ					-1,022*** (7,78)	-0,870*** (6,12)			-0,195 (0,91)		-1,043*** (7,16)
Μερίδιο λοιπών κοιν. μεταβιβάσεων στο σύνολο των κοιν. μεταβιβάσεων								-0,115** (2,09)			
Συντάξεις ως % του ΑΕΠ							-0,600* (4,04)				
Λοιπές κοινων. μεταβιβ. σε χρήμα (% ΑΕΠ) *Σοσιαλδημοκρατικό									-0,875*** (6,44)		
Λοιπές κοινων. μεταβιβ. σε χρήμα (% ΑΕΠ) *Συντηρητικό-κορπορατιστικό									-0,780*** (6,48)		
Λοιπές κοινων. μεταβιβ. σε χρήμα (% ΑΕΠ) *Φιλελεύθερο									-0,129 (1,12)		
ΑΕΠ *Σοσιαλδημοκρατικό										-3,888*** (16,40)	
ΑΕΠ *Συντηρητικό-κορπορατιστικό										-2,770*** (12,29)	
ΑΕΠ *Φιλελεύθερο										-0,292 (1,26)	
Ποσοστό (%) συμμετοχής των εργαζομένων σε συνδικάτα											0,014 (0,23)
Δείκτης για την αυστηρότητα στην προστασία της απασχόλησης											0,238 (0,76)
Ποσοστό αναπλήρωσης του μισθού των ανέργων από τα κοινωνικά επιδόματα											0,021 (1,07)
Ψευδομεταβλητές για τις χώρες	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Όχι	Όχι	Ναι
Ψευδομεταβλητές για τα έτη	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι	Ναι
AR(1) συντελεστής	0,469	0,402	0,375	0,329	0,465	0,374	0,346	0,391	0,697	0,61	0,385
Αριθμός παρατηρήσεων	163	163	171	163	171	163	163	163	171	163	156

*Σημειώσεις: Η μεθοδολογία feasible GLS διορθώνει την ύπαρξη αυτοσυσχέτισης τύπου AR(1). Στις παρενθέσεις παρατίθενται οι στατιστικές t (σε απόλυτες τιμές). Για το επίπεδο σημαντικότητας ισχύει: * p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01.*

(όπως στο μοντέλο των fixed effects) αλλά και στη φτώχεια (βλ. παλινδρόμηση [9]). Η αποτελεσματικότητα των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων στη μείωση της φτώχειας και της ανισότητας είναι μεγαλύτερη σε χώρες που έχουν αναπτύξει σοσιαλδημοκρατικό ή συντηρητικό-κορπορατιστικό καθεστώς ευημερίας. Αντιθέτως, οι μεταβιβάσεις αυτές δεν φαίνεται να έχουν σημαντική επίδραση σε χώρες με φιλελεύθερο κράτος πρόνοιας και στις χώρες της νοτίου Ευρώπης. Τρίτον, σε ό,τι αφορά τους θεσμούς στην αγορά εργασίας, σε σύγκριση με τα αποτελέσματα από τη χρήση των fixed effects παρατηρείται μια μικρή αρνητική επίδραση του ποσοστού αναπλήρωσης του μισθού των ανέργων από τα κοινωνικά επιδόματα στην εισοδηματική ανισότητα.

Η χρήση του feasible GLS έδωσε τη δυνατότητα να εφαρμοστούν οι παλινδρομήσεις (1) και (2) του Πίνακα 8, στις οποίες οι ανεξάρτητες μεταβλητές αφορούν αποκλειστικά τα καθεστώτα ευημερίας.[36] Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι συγκεκριμένες παλινδρομήσεις παρουσιάζουν την υψηλότερη ερμηνευτική ισχύ τόσο για την ανάλυση της ανισότητας όσο και για την ανάλυση της φτώχειας (R^2-adj=76,0% και 89,7% για το δείκτη *Gini* και το ποσοστό φτώχειας αντίστοιχα).[37] Είναι επίσης χαρακτηριστικό το εύρημα ότι, με δεδομένους τους υπόλοιπους παράγοντες, η μετάβαση από το νοτιοευρωπαϊκό στο σοσιαλδημοκρατικό καθεστώς ευημερίας μειώνει την ανισότητα και τη φτώχεια κατά 9 περίπου εκατοστιαίες μονάδες. Η αντίστοιχη μείωση για τη μετάβαση από το νοτιοευρωπαϊκό στο κορπορατιστικό καθεστώς είναι σχεδόν 6 μονάδες, ενώ η μετάβαση από το νοτιοευρωπαϊκό στο φιλελεύθερο κράτος πρόνοιας επιφέρει μείωση μόλις 1 περίπου εκατοστιαία μονάδα. Επιπρόσθετα, από τις παλινδρομήσεις (2) διαφαίνεται ότι η μετάβαση από το σοσιαλδημοκρατικό καθεστώς ευημερίας στο φιλελεύθερο επιφέρει αύξηση της ανισότητας και της φτώχειας κατά 8 περίπου μονάδες. Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα ενισχύουν την άποψη ότι οι διαφορές των συστημάτων κοινωνικής προστασίας μεταξύ των χωρών της ΕΕ εξηγούν το

36. Τέτοιου είδους ψευδομεταβλητές δεν μπορούν να συμπεριληφθούν στις παλινδρομήσεις που κάνουν χρήση των fixed effects.

37. Τα συγκεκριμένα R^2-adj προκύπτουν από μία παλινδρόμηση η οποία έχει ως ερμηνευτική μεταβλητή την εκτίμηση της φτώχειας ή της ανισότητας που προκύπτει από τη μεθοδολογία feasible GLS και ως ανεξάρτητη μεταβλητή τις αντίστοιχες πραγματικές τιμές.

Πίνακας 8: Η επίδραση των καθεστώτων ευημερίας στο δείκτη *Gini* και στο ποσοστό φτώχειας, ΕΕ-14, 1994-2007

	Δείκτης *Gini*		**Ποσοστό (%) φτώχειας**	
Παλινδρόμηση	**(1)**	**(2)**	**(1)**	**(2)**
Σοσιαλδημοκρατικό	-9,310*** (13,35)	-	-8,898*** (231,95)	-
Συντηρητικό-κορπορατιστικό	-6,032*** (9,68)	3,279*** (4,69)	-6,284*** (15,91)	2,614*** (6,05)
Φιλελεύθερο	-1,376* (1,75)	7,934*** (9,34)	-0,951** (2,14)	7,947*** (16,64)
Νοτιοευρωπαϊκό	-	9,310*** (13,35)	-	8,898*** (21,95)
Ψευδομεταβλητές για τα έτη	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι
Συντελεστής AR(1)	0,701	0,701	0,628	0,628
Αριθμός παρατηρήσεων	173	173	175	175

σημαντικότερο μέρος των διαφοροποιήσεων που παρατηρούνται στην ένταση των φαινομένων της φτώχειας και την οικονομικής ανισότητας.

5. Συμπεράσματα

Επιδίωξη της συγκεκριμένης μελέτης ήταν να διερευνηθούν οι προσδιοριστικοί παράγοντες της φτώχειας και της εισοδηματικής ανισότητας σε 14 χώρες της ΕΕ το διάστημα 1994-2007. Η έρευνά μας εστιάστηκε στο ρόλο της οικονομικής μεγέθυνσης και του κράτους πρόνοιας στην ερμηνεία αυτών των φαινομένων. Στόχος ήταν αφενός να ελεγχθεί ο βαθμός επαλήθευσης της άποψης που κυριαρχεί στον δημόσιο διάλογο, σύμφωνα με την οποία η οικονομική μεγέθυνση δύναται από μόνη της να επιφέρει θετικά αναδιανεμητικά οφέλη, και αφετέρου να γίνει μία συγκριτική αξιολόγηση με τον αναδιανεμητικό ρόλο του συστήματος κοινωνικής προστασίας. Συγχρόνως, στις οικονομετρικές αναλύσεις μας έγινε έλεγχος του πιθανού ρόλου της ανεργίας και των θεσμών στην αγορά εργασίας, που τόσο σε θεωρητικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο δημόσιου διαλόγου και κυρίαρχης ρητορείας εμπλέκονται στην ερμηνεία των φαινομένων της ανισότητας και της φτώχειας.

Τα ευρήματα της οικονομετρικής επεξεργασίας κατέδειξαν ότι ένα υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ συνοδεύεται σε γενικές γραμμές από χαμηλότερη ανισότητα και –σε μικρότερο βαθμό– από χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας. Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο ότι αυτή η επίδραση φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά από τον τρόπο οργάνωσης του συστήματος κοινωνικής προστασίας. Οι χώρες που έχουν αναπτύξει σοσιαλδημοκρατικά ή συντηρητικά-κορπορατιστικά καθεστώτα εμφανίζονται πολύ πιο ικανές στην αναδιανομή των ωφελειών της οικονομικής μεγέθυνσης στα κατώτερα εισοδηματικά στρώματα απ' ό,τι οι χώρες της νοτίου Ευρώπης και τα κράτη του φιλελεύθερου κράτους πρόνοιας. Παράλληλα, οι αναλύσεις μας επιβεβαίωσαν τον σημαντικό αναδιανεμητικό ρόλο των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα και κυρίως των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων (δηλαδή των εκτός συντάξεων μεταβιβάσεων, όπως είναι τα διάφορα επιδόματα). Είναι ενδεικτικό ότι μια αύξηση κατά 1 μονάδα των λοιπών κοινωνικών

μεταβιβάσεων ως ποσοστό του ΑΕΠ φαίνεται ικανή από μόνη της να επιφέρει την ίδια μείωση στην ανισότητα με αυτή που θα επέφερε μια αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 3-5%· επίσης, μία τέτοια αύξηση των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων θα προκαλούσε την ίδια μείωση της φτώχειας με αυτή που θα επέφερε η αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά 8-10%. Επιπλέον, οι λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις εμφανίζονται να ερμηνεύουν με μεγαλύτερη επιτυχία απ' ό,τι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ τη διαχρονική μεταβολή εντός της κάθε χώρας αλλά και τις διαφορές μεταξύ των χωρών στην ανισότητα και τη φτώχεια. Ακόμη και στην περίπτωση των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων πάντως, ο ρόλος του καθεστώτος ευημερίας φαίνεται ότι είναι καθοριστικός, αφού πρωτίστως οι χώρες με σοσιαλδημοκρατικό και έπειτα αυτές με συντηρητικό-κορπορατιστικό κράτος ευημερίας φαίνεται να χρησιμοποιούν πιο αποτελεσματικά τις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις για την καταπολέμηση των υπό μελέτη φαινομένων. Τέλος, οι αναλύσεις μας έδειξαν ότι η αυξημένη συμμετοχή των εργαζομένων σε συνδικάτα ενδέχεται να έχει θετικά οφέλη στη μείωση της εισοδηματικής ανισότητας.

Τα παραπάνω αποτελέσματα μας οδηγούν σε χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με τη διαδικασία χάραξης αποτελεσματικών πολιτικών για την αντιμετώπιση των φαινομένων της φτώχειας και της ανισότητας στη χώρα μας. Η Ελλάδα εμφανίζει τις μικρότερες λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ σε σχέση με τις υπόλοιπες υπό εξέταση χώρες της ΕΕ. Δεδομένου ότι οι λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις φαίνεται να έχουν έναν σημαντικό αναδιανεμητικό ρόλο, όπως επιβεβαιώνεται και από την οικονομετρική ανάλυση της παρούσας μελέτης, μία ουσιαστική αύξησή τους θα είχε πιθανότατα σημαντικά οφέλη στη μείωση της ανισότητας και της φτώχειας. Βέβαια, για να επιφέρει τα επιθυμητά διανεμητικά αποτελέσματα μία αύξηση των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων, θα πρέπει να συνοδεύεται από ριζικές αλλαγές του συστήματος κοινωνικής προστασίας.

Όπως και στις υπόλοιπες χώρες της νοτίου Ευρώπης, το σύστημα κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από σημαντικά κενά, περιορισμένη καθολικότητα στις κοινωνικές παροχές, πελατειακό χαρακτήρα και υψηλή πόλωση στην κατανομή των σχετικών πόρων, καθώς επίσης από την ενεργό συμμετοχή των οικογενειακών και συγγενικών δικτύων. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης δεν επιβεβαιώνουν την άποψη που επικρατεί στον δημόσιο διάλογο και στην κυρίαρχη ρητορεία για την ανάγκη μεγαλύτερης στόχευσης των κοινωνικών πα-

ροχών, με έλεγχο πόρων των δικαιούχων, ώστε να γίνουν πιο αποτελεσματικές στην αντιμετώπιση της φτώχειας και της ανισότητας. Τα ελλειμματικού χαρακτήρα μέτρα και οι παροχές, που μετατοπίζουν την ευθύνη για την αντιμετώπιση της φτώχειας στην αγορά και στα άτομα, δεν αποδεικνύονται αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών. Αντιθέτως, συστήματα κοινωνικής προστασίας όπως τα σοσιαλδημοκρατικά, τα οποία έχουν αναπτύξει καθολικού τύπου παροχές, αποδεικνύονται πολύ πιο δραστικά στην αξιοποίηση του ίδιου ύψους κοινωνικών παροχών (ως ποσοστό του ΑΕΠ) για τη μείωση της φτώχειας και της ανισότητας. Συνεπώς, η ουσιαστική αναμόρφωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας με βάση το πρότυπο των μοντέλων αυτών είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να αυξηθούν τα αναδιανεμητικά οφέλη των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην Ελλάδα· ταυτόχρονα, η αναμόρφωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας θα συμβάλει στην αύξηση των θετικών αναδιανεμητικών επιπτώσεων από μια πιθανή μελλοντική αύξηση του ΑΕΠ στη χώρα.

Βιβλιογραφία

Alderson, A. and Nielsen, F. (2002). "Globalization and the great U-turn: Income inequality trends in 16 OECD countries", *American Journal of Sociology*, 107, pp. 1244-1299.

Atkinson, A.B. and Bourguignon, F. (eds) (2000). *Handbook of Income Distribution*, 1, Amsterdam: North Holland.

Baker, D., Glyn, A., Howell, D. and Schmitt, J. (2005). "Labor market institutions and unemployment: A critical assessment of the cross-country evidence", in Howell, D. (ed.), *Fighting Unemployment: The Limits of Free Market Orthodoxy*, Oxford: Oxford University Press.

Baum, C. (2001). "Residual diagnostics for cross-section time series regression models", *The Stata Journal*, 1 (1), pp. 101-104.

Brady, D. (2003). "The poverty of liberal economics", *Socio-economic Review*, 1, pp. 369-409.

Brady, D. (2005). "The welfare state and relative poverty in rich western democracies", *Social Forces*, 83 (4), pp. 1329-1364.

Calderón, C. and Chong, A. (2009). "Labor market institutions and income inequality: An empirical investigation", *Public Choice*, 138, pp. 65-81.

Caminada, K., Goudswaard, K. and Koster, F. (2010). "Social income transfers and poverty alleviation in OECD countries", MPRA paper 20733, February.

Checchi, D. and García-Peñalosa, G. (2008). "Labour market institutions and income inequality", *Economic Policy*, pp. 601-649, October.

Cowell, F. (1995). *Measuring Inequality*, 2nd edition, London: Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf.

Dollar, D. and Kraay, A. (2002). "Growth is good for the poor", *Journal of Economic Growth*, 7, pp. 195-225.

Drukker, D. (2003). "Testing for serial correlation in linera-panel data models", *The Stata Journal*, 3 (2), pp. 168-177.

Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Oxford: Policy Press. [ελλ. έκδ.: Esping-Andersen, G. (2006). *Οι Τρεις Κόσμοι του Καπιταλισμού της Ευημερίας*, μτφ. Ά. Γολέμη, επιμ.: Μ. Πετμεζίδου, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα].

Eurostat (2010). *Combating Poverty and Social Exclusion. A Statistical Portrait of the European Union 2010*, Eurostat Statistical Books.

Ferrera, M. (1996). "The 'Southern model' of welfare in social Europe", *Journal of European Social Policy*, 6, pp. 17-37.

Gustafsson, B. and Johansson, M. (1999). "In search of smoking guns: What makes income inequality vary over time in different countries?", *American Sociological Review*, 64 (4), pp. 585-605.

Howell, D. and Rehm, M. (2009). "Unemployment compensation and high european unemployment: A reassessment with new benefit indicators", *Oxford Review of Economic Policy*, 25 (1), pp. 60-93.

International Monetary Fund (2003). "Unemployment and labor market institutions", *World Economic Outlook*, ch. IV, pp. 129-150, Washington: DC: International Monetary Fund.

Lambert, P. (1993). *The Distribution and Redistribution of Income: A Mathematical Analysis*, 2nd edition, Manchester: Manchester University Press.

Leibfried, S. (1992). "Towards a european welfare state? On integrating poverty regimes into the European Community», in Ferge, Z. and Kolberg, J.E. (eds.), *Social Policy in a Changing Europe*, Frankfurt am Main: European Centre for Social Welfare Policy and Research.

Martin, J. (1996). "Measures of replacement rates for the purpose of international comparisons: A note", *OECD Economic Studies*, 26, 1996/1.

Moller, S., Huber, E., Stephens, J., Bradley, D. and Nielse, F. (2003). "Determinants of relative poverty in advanced capitalist economies", *American Sociological Review*, 68 (1), pp. 22-61.

Nickell, S., Nunziata, L. and Ochel, W. (2005). "Unemployment in the OECD since the 1960s. What do we know?", *The Economic Journal*, pp. 1-27.

OECD (1999). *Employment Outlook*, June.

OECD (2004). *Benefits and Wages*, OECD Indicators, Paris: OECD.

Papatheodorou, C. (2009) "Inequalities and deficiencies in social protection. The welfare system of Greece", in Schubert, K., Hegelich, S. and Bazant, Ur. (eds), *The Handbook of European Welfare Systems*, London/Oxford: Routledge.

Petmesidou, M. (1996). "Social protection in southern Europe:Trends and prospects", *Journal of Area Studies*, 9, pp. 95-125.

Rowthorn, R. (1999). "Unemployment, wage bargaining and capital-labour substitution", *Cambridge Journal of Economics*, 23, pp. 413-425.

Stockhammer, E. and Klär, E. (2010). "Capital accumulation, labour market institutions, and unemployment in the medium run", *Cambridge Journal of Economics*, advance access, doi: 10.1093/cje/beq020.

Tam, H. (2008). "An economic or political Kuznets curve?", *Public Choice*, 134, pp. 367-389.

Volscho, T. (2004). "Income distribution in 14 OECD nations, 1967-2000: Evidence from the Luxemburg Income Study", Working Paper Series, Luxembourg Income Study , August.

Wooldridge, J. (2002). *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data, Cambridge*: The MIT Press.

Wooldridge, J. (2006). *Introductory Econometrics. A Modern Approach*, 3rd edition, Thomson Learning, South-Western College Publishing.

Ματσαγγάνης, Μ. (επιμ.) (1999). *Προοπτικές του Κοινωνικού Κράτους στη Νότια Ευρώπη*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παπαθεοδώρου, Χ. (2006). «Φτώχεια και κοινωνική προστασία στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση την αυγή του 21ου αιώνα: Συγκρίσεις και διαπιστώσεις», Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η κοινωνική πολιτική σ' ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον: Προκλήσεις και προοπτικές», Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Παπαθεοδώρου, Χ. (2008). «Ο δημόσιος διάλογος για την φτώχεια στην Ελλάδα και η νομιμοποίηση των κυρίαρχων εθνικών και υπερεθνικών πολιτικών», στο Αγγελίδης, Μ., Γράβαρης, Δ. και Σακκάς, Δ. (επιμ.), *Κοινωνική Θεωρία και Πολιτική Ευθύνη*, Αθήνα: Gutenberg.

Παπαθεοδώρου, Χ. (2009). «Νεοφιλελευθερισμός, φτώχεια και καθεστώτα ευημερίας στις χώρες της ΕΕ: Εμπειρικά δεδομένα και κυρίαρχη ρητορεία», *Transform*, 03, 2009, σελ. 137-155.

Παπαθεοδώρου, Χ. και Δαφέρμος, Γ. (2010). *Δομή και Τάσεις της Οικονομικής Ανισότητας και της Φτώχειας στην Ελλάδα και την ΕΕ, 1995-2008*, Επιστημονική Έκθεση 2, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Παπαθεοδώρου, Χ., Δαφέρμος, Γ., Danchev, S. και Μαρσέλλου, Α. (2008). *Οικονομική Ανισότητα και Φτώχεια στην Ελλάδα: Συγκριτική Ανάλυση και Διαχρονικές Τάσεις*, Επιστημονική Έκθεση 1, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Παπαθεοδώρου, Χ., Δαφέρμος, Γ., Παπαδοπούλου, Ε. και Σακελλαρίδης, Γ. (2010). *Οικονομική Μεγέθυνση, Ανισότητα και Φτώχεια: Θεωρητικές και Εμπειρικές Προσεγγίσεις*, Μελέτη 2, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Παπαθεοδώρου, Χ. και Πετμεζίδου, Μ. (2004). «Ανισότητα, φτώχεια και αναδιανομή μέσω των κοινωνικών μεταβιβάσεων: Η Ελλάδα σε συγκριτική προοπτική», στο Πετμεζίδου, Μ. και Παπαθεοδώρου, Χ. (επιμ.), *Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Αθήνα: Εξάντας.

Παπαθεοδώρου, Χ. και Πετμεζίδου, Μ. (2005). «Ανισότητα, αναδιανομή και καθεστώτα ευημερίας: Η Ελλάδα σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της ΕΕ», στο Αργείτης, Γ. (επιμ.), *Οικονομικές Αλλαγές και Κοινωνικές Αντιθέσεις στην Ελλάδα: Οι Προκλήσεις στις Αρχές του 21ου Αιώνα*, Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.

ISBN: 978-960-7402-52-3